

Dr. Frančišek Rački.

(Spisal Janko Barle.)

Priznajte mu grobu na vratima,
Da staležu uzor bješe svomu,
Sjajan znanjem, sjajan kriepostima,
Sjajna zvezda rodu hrvatskomu.

Joan Hranilović.

Malo nerad prijemam pero, da napišem nekaj o možu velikanu, o katerem bi se dala napisati cela knjiga, o možu, o katerem so mnogi pisali ob njegovi smrti, pa vendar še vse premalo za njegove velike vrline. Kaj novega povedati, je težko, a vendar ne bi bilo pravično, če mu ne bi tudi v našem listu postavili skromnega spomenika. Saj je bil mož, mož vzoren, kakoršnih rodi malo naše mehkužno stoletje. Plemenito srce in veliki um njegov so mu navduševale resnice sv. vere, in na tem temelju je sezidal z neumorno marljivostjo veliko poslopje znanstvenih del, katerih vrednost bode rasla od dné do dné. Umrl je pač, umrl; vendar živi v svojih delih. Njegovemu spominu in slovenskemu narodu v posnemo so posvečene te vrstice.

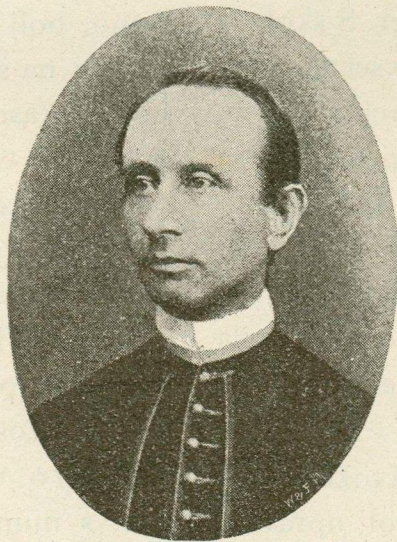
* * *

Zibelka je tekla pokojnemu Račkemu v Fužinah, prijaznem kraju v slikovitem gorskem okrožju, županije rečke. Ondi se je namreč od očeta Gregorja in matere Marjete Padavičeve porodil dné 25. listop. l. 1829. Praded Račkega, Jurij Rački, pa je bil Slovenec, ki se je porodil v Kostelu na Kranjskem l. 1682. Ded pokojnikov, Blaž, se je rodil v Fužinah, kakor tudi oče Jurij (r. l. 1798., u. 1888.). Mati Marjeta Padavičeva, tudi iz Fužin, umrla je pri svojem sinu v Zagrebu v 83. letu svoje dôbe. Oče Gregor je bil najpoprej čevljar. Z marljivostjo in varčnostjo si je prihranil lep imetek, da je začel v Fužinah gostilno. S pomočjo najstarejšega sina Antona je prav srečno trgoval z lesom, da je

„DOM in SVET“ 1894, št. 9.

zapustil ob smrti štiri hiše v Fužinah. Od bratov Frančiškovih živi samo Vekoslav, sedaj kr. vladni gozdni nadzornik v Zagrebu, od sester pa Alojzija, omožena Mance, v Vrbovskem, in Milka, omožena Senekovičeva, vdova v Zagrebu.

Mali Rački je že v ljudski šoli kazal bistro glavico, zato ga je vpisal oče l. 1839. v gimnazijo na Reki. Vendar ni ostal tukaj več nego dve leti; ostale razrede je dovršil v Varaždinu. Dasi je njegova tiha, krotka narava najbolj pri-

Dr. Fr. Rački. (Po fotografiji.)

stojala za duhovniški stan, vendar bi bil Rački najbrž odšel v Pešto na vseučilišče, ko bi prav takrat ne bilo nastopilo nemirno leto 1848. Rački ni šel v veliko mesto, ampak v mirno senjsko semenišče. To je bilo zanj kakor nalašč. Vnet za vzvišene stvari našel je v semenišču miren kotiček, kjer se je mogel baviti prav po želji svojega srca z vedami, katere so mu že v mladosti bile prirasle srcu. Vendar mu ni bilo usojeno, da dolgo ostane ondi. Umni škof Ožegović je hitro

opazil darove mladega bogoslovca, zato ga je poslal že l. 1849. v Pazmanej na Dunaj, kjer je sreča hotela, da je spoznal ravnatelja Avgustineja — Strossmayerja, kateri je pa že čez nekoliko mesecev zasedel djakovski škofovski sedež. To znanje je bila sreča za ves hrvaški narod, pa tudi za nju sama. Težko je povedati, kateri izmed njiju je uspešneje deloval na drugega. A izvestno je to, da so iz obeh kakor iz skupne korenine izrasle prekrasne osnove.

Dovršivši ondi bogoslovne nauke povrnil se je Rački 1852. leta v Senj, kjer je bil dné

15. vel. srpana posvečen v mašnika. Ker je hotel škof Ožegović imeti mladega duhovnika v svojem obližju, priskrbel mu je učiteljsko mesto na ondotni gimnaziji, kjer je predaval fiziko. A tukaj ni ostal Rački dolgo, moral je précej, ko se je izpraznilo mesto v Avgustineju, l. 1853. namreč, zopet nazaj na Dunaj, da napravi doktorat iz bogoslovja. Dasi je imel Rački na Dunaju veliko opravila, vendar se je že tukaj natančneje pečal s slovansko zgodovino in se pripravljaj za poznejša velika dela.

L. 1855. se zopet vrne v Senj kot doktor bogoslovja. Tu je bila že služba zanj, v senjskem semenišču namreč, kjer je predaval cerkveno zgodovino in kanonično pravo, ob jednem tudi nadziral semeniščnike. Čez malo časa postane konzistorijalni prisednik in diecezanski fiskus. Spoštovali so ga vsi, kateri so ga poznali, kot učenjaka, vzornega duhovnika in marljivega učitelja.

Morda bi bil Rački ostal vedno v Senju, če bi se ga ne bil spominjal kot nadarjenega bogoslovca in ga spoznaval na književnem polju kot marljivega pisatelja škof Strossmayer. S škofom Ožegovićem je hotel Strossmayer vsekako povzdigniti stari kapitul sv. Hijeronima v Rimu, katerega je podprl tudi gmotno. Spoznavši, da bi bilo za moža, kakoršen je bil Rački, prekoristno bivati v večnem Rimu, na izvirku znanosti in umetnosti, ukrenil je, da so imenovali Račkega l. 1857. za kanonika ilirskega kapitula v Rimu. To je bilo velevažno za Račkega književno delovanje.

Kakor marljiva čebelica je deloval tukaj Rački do l. 1860. Dasi je imel vedno dovolj opravila, vendar mu je domoljubno srce želelo, da obišče

domovino, rodovino in stare znance. Pač si ni mislil Rački pri slovesu iz večnega mesta, da se ne povrne več tjekaj kot ilirski kanonik. Domovina in škof Strossmayer sta ga preveč potrebovala, da bi ga pustila še nazaj. Da ga priklene nase, imenuje ga Strossmayer djakovskega kanonika. L. 1863. postane Rački šolski svétnik in deželni šolski nadzornik. Od sedaj ni bilo važnega narodnega podjetja, pri katerem ne bi bil sodeloval ali s svetom ali pa s peresom. Da bi bil v srcu hrvaške zemlje, imenovali so ga zagrebškega kanonika; a ko je bila l. 1867. odprta jugoslovanska akademija, za katero ima Rački poleg škofa Strossmayerja največ zaslug, imenovali so ga prvega predsednika. Po imenu je bil on akademiji predsednik do l. 1887., dejansko pa do smrti, dokler ni prenehalo utripati njegovo plemenito srcé.

Rački je bil majhen in droban mož, pa vedno čil. Če si ga videl od zadaj, ne bi nikdar rekel, da je prekoračil že šestdeseto leto, ampak da je kak semeniščnik. Podolgasto lice mu je bilo vedno resno, bolj blede barve; lasje temnikasti, razdeljeni na strani; modre oči mile in prikupljive, hod počasen in odmerjen. S komer se je seznanil, za tistega je imel vedno prijazno besedo, vendar brez praznega govorjenja. Stvar, o kateri je bil uverjen, da je dobra in potrebna, zagovarjal je z vso odločnostjo in se ni odmaknil od nje niti za las. Njegov pošten značaj je odseval od njega pri vsaki stvarci. Ni se torej čuditi, če je Strossmayer v svojem pastirskem listu izrekel o njem: „Ja mogu iskreno reći, da sam s njime dobru polóvicu duše i srdca svoga izgubio — —.“ (Konec.)

Tudi jaz.

Lastavice,
Drobne ptice,
Srečno se vrnite k nam!
Ko vas gledam jaz na poti,
Duše se mi želja loti,
Da imam, kot ve, peroti,
Tudi jaz bi šel drugam.

Čez pogorje,
Reke, morje
Zletel bi na miren kraj,
Da pozabil bi na kraje,
Kjer sem ure pil najslaje,
Kjer spomina glas zadaje
Bridke mi bolesti zdaj.

Anton Medved.

Gospa s pristave.

(Zgodovinski roman. — Spisal I. Kraljev.)

(Dalje.)

Z veliko častjo je sprejel Barnaba cesarjeve poslance. Sprejemna dvorana njegove palače je bila primerno okrašena. Barnaba je sedel na svojem prestolu, poleg njega sta bila kancelar in dvorni maršal. Z vojaškimi častni in raznim bliščem privedejo poslance v dvorano, potem pa se umakne vse domače spremstvo. Grof Werner sredi drugih vitezov podá namestniku cesarsko pismo. Barnaba je sprejme s častjo in je ponudi kancelarju, da je prečita.

V pismu naznanja cesar svojemu namestniku v Milanu in po Lombardiji, da pride v kratkem času v Italijo na potovanju v Rim, kjer bode cesarica slovesno kronana. Za ta čas naj skrbi, da bode vse pripravljeno za cesarsko spremstvo in državno vojsko. Pred vsem pa zahteva cesar od namestnika v Milanu, da napravi mir po svojih pokrajinah in ustavi vsak prepir in boj zoper kogar koli v Italiji.

Nadalje izraža cesar nevoljo, ker je slišal, da se hoče Barnaba Visconti vojskovati s papežem. Naj pomni gospod namestnik, da je papež cesarjev prijatelj in zaveznik, da bode imel torej namestnik s cesarjem samim posla, ako takoj ne sluša njegovih besed in ne izvrši danih ukazov.

Naposled še priporoča cesar poslance namestnikovi prijaznosti in mu zatrjuje svojo cesarsko milost, nadejajoč se, da izpolni natanko njegova povelja.

Kancelar je bral to cesarsko pismo počasi in slovesno, a ni ga ganilo skoro nič; tem bolj pa je pograbilo namestnika. V bolj neprilicnem času, kakor sedaj, ni se mogel cesar vtikati v njegove posle. Sedaj ustaviti vojsko, to se pravi: izgubiti vse pokrajine. Toda, če ne stori tega, pokaže se cesarjevega nasprotnika. Kaj bi storil v tej zadregi? Premaga hudo nevoljo in v navidezni ponižnosti zaradi cesarjevih poslancev izpregovori tako-le:

„Velika čast in nenavadno odlikovanje mi je, da je presvetli cesar poslal tako odlično poslanstvo do svojega namestnika v Milanu. Novica, da pride cesar v Italijo, razveselila je mene in razveselila bode vso Lombardijo, da, vso Italijo. Storil bom, kar je v moji moči, da napravimo sprejem cesarju in cesarici veličasten po vsi Lombardiji. Tudi mir bode zavladal povsodi po naših krajih, predno cesar pride čez gore. Vse moje prizadevanje gre le na to, da se ohrani mir in v miru sreča pod-

ložnikov. Kadar sem prijel za orožje, storil sem le zato, da ukrotim predrzneže, ki so kalili mir. Sporočite torej, spoštovani gospodje, presvetlemu cesarju izraz moje ponižne pokorščine in najzvestejše udanosti in zatrdite mu, da se izpolnijo vsa njegova povelja z največjo natančnostjo. Moj kancelar Vam bode napravil potrebnih listin, katere ponesete svetlemu cesarju, mojemu gospodu, v jamstvo naše prepokorne službe.“

Cesarjevi poslanci so bili veseli dobrega sprejema, ker so slišali marsikaj nepovoljnega o tem Viscontiju. Zadrževali so jih v Milanu več dnej in poskušali pridobiti jih za namestnika, da bi zanj ugodno govorili pri cesarju. Ko so odšli poslanci, premišljala sta gospod Barnaba in kancelar, kaj bi bilo na to storiti. Ustavljati se cesarju ne kaže. Če tudi se ni bati, da bi cesar takoj prišel čez gore v Italijo, toda zvedel bode vendar-le, da se Barnaba, njegov namestnik v Milanu, ni zmenil za njegove ukaze. Ker je sovražnikov veliko, utegnili bi cesarja pregovoriti, da mu odvzame vso oblast in ga celó kaznuje še drugače.

Kmalu dojde Milancem z dvora naznanilo, da pride cesar v Italijo in pojde skozi Milan. Druga naročila so seveda previdno zamolčali. Vendar so jeli polagoma po Milanu govoriti še o drugih stvareh, katere je cesar naročil namestniku. Pravili so kar očitno, da cesar ni več ž njim zadovoljen, da pride z vojsko, da ga odstavi in postavi drugega namestnika. Marsikdo je prišel za plačilo takih novic v Monzo, toda govorice le niso utihnile.

Ko bi bilo v takem sitnem stanju prišlo poročilo o pridobljeni zmagi, bila bi vsa zadrega končana. Toda takega poročila le ni hotelo biti, če tudi se je mesec veliki traven bližal koncu.

Že so mu prihajale misli, da bi sam šel v Bologno in prevzel poveljništvo vojske, pa zopet si ni upal zapustiti Milana, ker je videl povsodi nasprotnike in tekmece. Tu mu dojde poročilo o nesrečni bitvi pri Argenti, o Albornozovem prodiranju in o Kuanovem porazu. Vendar je izrazil poročevalec upanje, da si pridobé Milanci kmalu odločilno zmago, če tudi bodo težko pogrešali ranjenega viteza Sforza.

„Arigo, to so slabe novice“, reče Barnaba, prečitavši Orsinijevo pismo.

„Tudi meni niso všeč, gospod!“

„Orsini je zakrivil ta poraz, ker ni prijel z vso močjo sovražnika. Tako je izgubil brez dobička mnogo najboljših vojakov in sovražnikom

dal priliko, da se zedinijo. To je napravil jako slabo.“

„Škoda za polkovnika Sforza, vrl junak je“, pristavi Arigo.

„Res škoda, pa saj je le ranjen, in upajmo, da kmalu okreva.“

„Orsini brez njega ne bode delal dobro, to je jasno.“

„Ves načrt Orsinijev je slab“, huduje se Barnaba. „Ko bi mogel biti sam pri vojni, upam, da bi šlo hitro drugače, toda daleč je do nje; predno bi prišel v tabor, odločilo bi se že tako ali tako.“

„Kuan je slabo čuval gorske prelaze; ni bilo dobro, da so ga dali tje gori“, méni kancelar.

„Taki so vaši zavezniki, katere ste mi priporočali! Niso nam v pomoč, ampak v sramoto. Kdo vé, ali niso pobegnili nalašč, ali se dali podkupiti? Ne umevam, da bi cel polk ne mogel braniti utrjenega prelaza.“

Arigo je molcé prenesel to očitanje in vprašal namestnika, kdaj misli odposlati novih ukazov na bojišče, ker treba poprej vse pripraviti.

„Tako j nocoj še naj odidejo, ako ne bode že prepozno. Napišite, moja volja je, da brez odlašanja in čakanja zgrabijo sovražnika.“ O cesarskih pismih in o miru ni ničesar dal sporočiti, četudi je bil to slovesno obljubil cesarskim poslancem.

Pri obedu se je Barnabu poznalo, da ima slabe novice. Bil je malobeseden in zadirljiv, le težko so iz njega spravili, kaj se godi na bojišču. Zato je bila radovednost knežne in Izabele tem večja. Težko sta pričakovali Sforzovih sestrá, da zvesta iz pisma Ambrosievega, kaj se je zgodilo. A kako se začudita, ko zagledata namestu veselih obrazov znamenja, da sta se obe jokali.

„Kaj je?“ zakličeta obe. „Povejta, kaj se je zgodilo?“

„Nesreča, velika nesreča, plemenita knežna“, odgovorita sestri.

„Ali so sovražniki zmagali naše, ali je brat Ambrosio padel v boju?“

„Skoro, da je tako.“

Margarita je povedala na kratko nesrečo pri Argenti, zlasti nesrečo svojega brata. Solze so zalivale obe sestri ob tem poročilu.

Knežno je močno presunila ta novica, da je vzdihnila, kakor vzdihnemo, kadar nas zadene huda izguba. Vse tiste zlate gradove, katere je stavila na tega odličnega viteza in hrabrega poveljnika, podrla je hipoma ta nemila novica. Saj si je bila vse tako lepo naslikala, kako bode nekega dné prišel ta krasni vitez na čelu zmagovalne vojske, ovenčan z znaki slave,

in ji položil pred noge toliko in toliko premaganih pokrajin, toliko prisvojenih mest in gradov.

„Kako pa se je to zgodilo?“ popraša Izabela.

Margarita pokaže pismo kastelanovo, kjer je bila popisana bitka in hrabrost Ambrosieva. Pazno in sočutno sta poslušali knežna in Izabela to sicer preprosto pa presrčno narisano poročilo. Čudili sta se velikemu trudu in junški hrabrosti Ambrosievi. Bernardo ne hvali brez vzroka, to so vedele vse. Najbolj pa je ganilo knežno, kar je sporočil o zastavi, njeni nevarnosti in, kako jo je rešil skoro s svojim življenjem Ambrosio.

Zvedela je tudi, da leži sedaj Ambrosio ranjen v Bologni pri dominikanih, kjer ima dobro postrežbo. „Zato upam“, pisal je Bernardo na koncu pisma, „da kmalu okreva moj najmilejši prijatelj. Bog ga ne bo zapustil, saj vem, kako molite vse, da bi se kmalu srečno vrnil domov.“

Pri zadnjih besedah se je storilo inako vsem; tudi knežni so prišle solze v oči, in ni jih skrivala. Spoznala je, da ni prazna čast, katera goni te junake v boj, spoznala je, da mora biti nekaj višjega in plemenitejšega, da je ta čudna moč ljubezen: ljubezen do domovine in do onih, katere so pustili doma. Zdelo se ji je, da je nekako povzdignjena in sorodna tem mučencem za dom in rojake. Iz teh mislij se je kmalu vzdramila knežna:

„Kaj nam je sedaj storiti?“ vpraša tovarišice. „Tje doli iti in ranjencem streči, to je pretežko in neprimerno za nas; a kar moremo storiti doma, to hočemo, to moramo storiti zanje“, sklene knežna in si obriše iz očí svetle solze.

„Naša mati nam je povedala“, pravi Ana, „česa je potreba ranjencem. To bodeva midve preskrbeli in poslali tje doli. Zraven pa bodeva pisali gospodu kastelanu, naj poskrbi za ranjenega brata in mu obljubili, da mu stotero povrneva to ljubav.“ Takoj pripomni knežna, da bode tudi ona pridejala temu daru, kolikor bo le mogla, da pa bode pisala Orsiniju, naj pošlje ranjence domov čim najpreje. Doma jim hočejo streči vse z združenimi močmi, dokler ne ozdravijo v korist domovini.

S temi načrti so se razšle nekoliko potolažene, vendar s težkimi srci, ker njih mlada srca niso bila vajena, da bi jih varale lepe nade.

Barnaba je bil tem bolj v skrbeh za svoje stališče, čim bolj je njegov brat v Paviji, Galeazzo Visconti, prežal na vsako priliko, da bi ga izpodrinil. Prav sedaj pa, ko so se množile namestniku zapreke in so se nad njim kopičili pogubni oblaki, oglašal se je tudi Galeazzo čim dalje odločneje. Barnaba bi bil rad postavil na noge malo vojsko, da bi jo imel za svojo brambo,

toda deloma je bilo sedaj na bojišču vse, kar se je dalo dobiti, deloma je potreboval nekaj vojakov tudi v Monzi. Da bi nabiral zopet vojakov, ko je hotel imeti cesar mir v Italiji, bilo bi jako nevarno.

Lahko si torej mislimo, kako željno je pričakoval sela s poročilom o milanski zmagi.

seben. Poslanec je donesel pismo z vprašanjem, ali ne bi hotel namestnik dati svoje hčere knežne Viride njegovemu bratu Leopoldu v zakon. Barnaba je iznenadila ta ponudba; vendar vsestransko mu ni bila všeč. Bila sta res z vojvodom znana kot zaveznika proti patrijarhu oglejskemu, a trdnejše ni bilo to prijateljstvo,

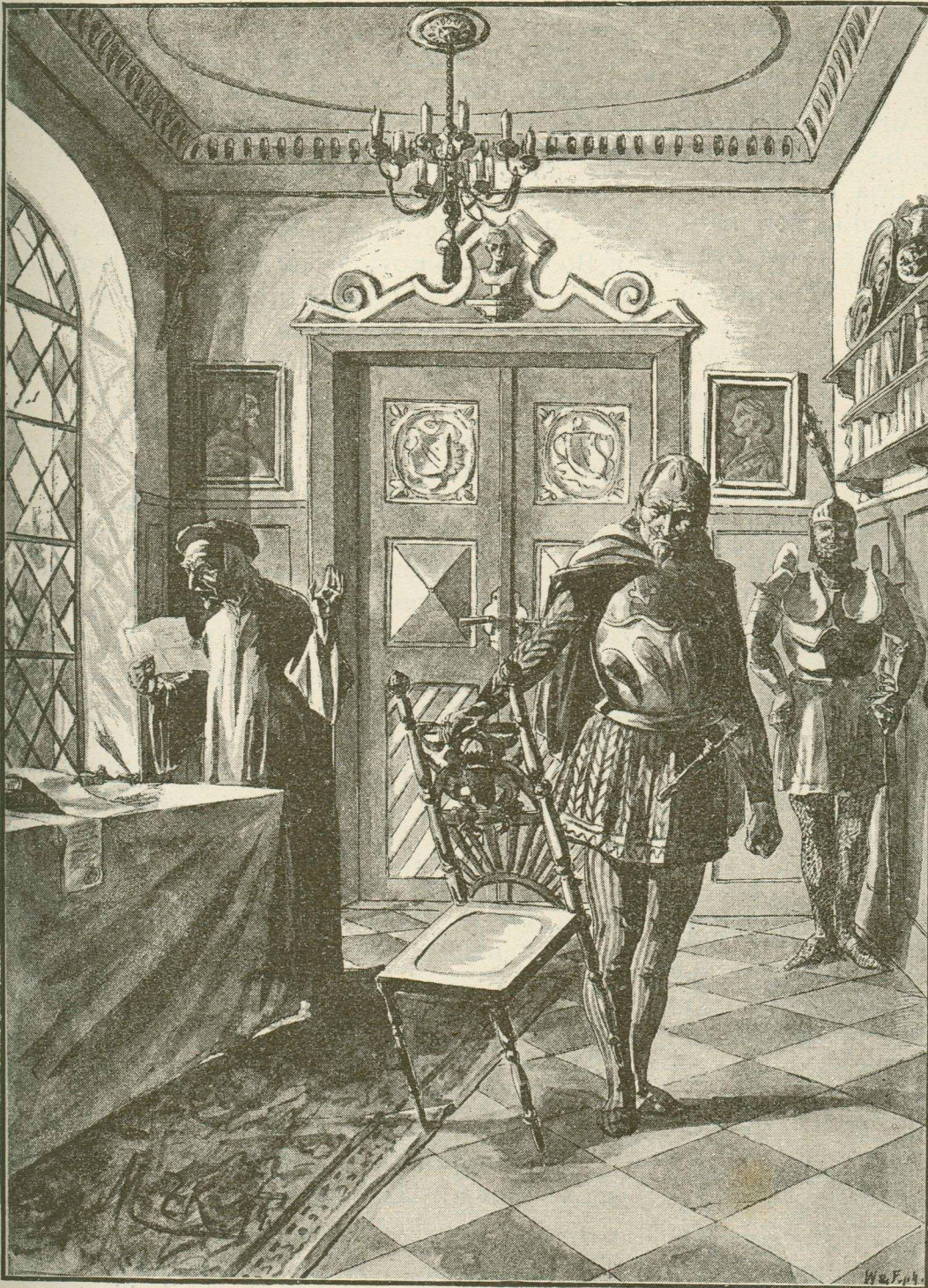
in na tako zvezo ni mislil nihče v njegovi rodbini. Le jedna misel mu je ugajala v tej stvari, misel na mogočnost avstrijskega vojvoda, kateri bi mu bil v stiski lahko dober zaveznik. Sklenil je torej poslanca pridržati nekoliko časa na dvoru, da se zvé, kako je z vojsko. Treba je bilo o tem govoriti seveda najprej z Virido, a tega ni maral takoj storiti. Naročil je tudi kancelarju, naj preudarja, katere nasledke bi imela zanj taka zveza.

Dan potem dojde po mučnem pričakovanju poročilo z bojišča. Bili so trije kastelanovi seli iz Bologne. Vse je kazalo, da niso donesli nič veselega.

Hudo je utripalo srce namestniku in plašno je gledal, ko je odpiral kancelar usodno kastelanovo pismo.

Vroč in mrzlo mu je prihajalo, ko je čital z votlim glasom o zmagi Albornozevi pri Forliju, o strašni izgubi vojakov, kako je Bernardo sam predrl sovražne čete, da pošlje poročilo v Milan in poprosi pomoči za oblegance v Forliju. Tu je obšla Barnaba skoro omotica, a zopet ga je

zgrabil hud srd nad Orsinijem in poveljniki, češ, da so krivi nesreče. Krčevito se je držal stola, njegovo obličje je izražalo razna čustva. Ali ni morebiti to začetek kazni božje? Ta misel se ga poloti in ga potlači popolnoma. Hipoma je bil njegov pogum izginil in skoro s prosečim glasom vpraša kancelarja, s čim bi se dalo še kaj rešiti.

Krčevito se je držal stola, njegovo obličje je izražalo razna čustva ...

Vsak dan se mu je zdel kakor pol večnosti; veselega oznanila le ni hotelo biti. Dojde pa mu nepričakovano neko drugo poslanstvo.

Nekega dopoldne sporoče Barnabu, da je došel poslanec od avstrijskega vojvoda Rudolfa. Radoveden ga sprejme namestnik takoj in sicer bolj natihoma, ker je imel le majhno spremstvo in je bil njegov posel le bolj za-

Arigo je bil sicer zvit mož, vendar tudi hvalen svojemu gospodu: zato je bil takoj pripravljen zopet potruditi se za njegove koristi. Malo pomisli ter pravi:

„Treba je postopati in ravnati previdno; upam, da spravimo še vse na pravi tir. Prvo je, da napravimo z Albornožom premirje, sklicujoč se na cesarski ukaz. Ni dvomiti, da ga sprejme. Med premirjem se bomo dogovarjali, seveda počasi, in kakor bode kazalo najbolje.“

„Premirje bi bilo dobro, dragi moj Arigo, ali ne verjamem, da ga sprejme zmagoviti Albornož. Cesarsko pismo res tirja sploh mir v Italiji, vendar je očitno obrnjeno proti nam, kakor se vidi iz vsega, posebno še iz naslova.“

„Res je, gospod namestnik, a Albornož ne dobi tega pisma v roko. Sicer so mu že iz Avignona sporočili, kaj jim je cesar obljubil, vendar sem prepričan, da se bode moral na to ozirati in premirje sprejeti.“

„Da bi le res tako storil! A obravnavati ž njim bode jako težavno. Silil in gonil bode, in ker smo brez vojske, narekaval nam bode pogoje, katere treba kar sprejeti. In ti pogoji, Arigo, ne bodo ugodni. Poznam Albornoža.“

„Gospod namestnik, te obravnave se bodo vršile vse pismeno in na dve strani: z Albornožom v Bologni in s papežem v Avignonu. To nam bo dalo časa in prilike, da poskusimo vse svoje doslej uspešne pomočke.“

„To bi bilo; toda kdo vé, ali sprejme papež naše ponudbe? Saj veste, da smo v cerkveni kazni, in s takimi ne občujejo.“

„To mi je znano, a prav to nam dá še dober povod, da se obrnemo do papeža. Gospod namestnik, veste, da je papeževa posebna želja napraviti križarsko vojsko zoper Turka? Tej nameri je vsaka borba v Italiji in sploh v Evropi na potu, zato papež v plemeniti nesebičnosti rad prezre male dobičke, da le doseže svoj veliki namen.“

Barnaba je sicer nekoliko nepovoljno zadela ta hvala papeževa, ker je bila skrita graja proti njemu, vendar je bil v tem sitnem slučaju vesel teh lepih lastnostij papeževih in je rad dovolil kancelarju, naj poskusi srečo.

Treba je pa bilo poskrbeti tudi za dom, za Milan in za Lombardijo. Tu je precēj vrelo: ko bi se zvedelo, da je domača vojska pobita, kaj bi se zgodilo? To skrb razodene namestnik kancelarju:

„Kaj nam je storiti, da ohranimo mir in red v mestu in po deželi?“

„Nekaj časa zadržujmo te novice z bojišča, med tem pa razglasimo zvezo z avstrijskima vojvodoma.“

„A ta zveza še ni gotova, celó dvomljiva, zlasti če Rudolf zvé za naše izgube in naše stiske. Rudolf gleda vedno le na državne koristi.“

„To bodi naša skrb. Jutri odpravimo njegovega poslanca in mu damo poročil o naših razmerah. Predno dobi drugih poročil, minulo bo mnogo časa, in razmere se bodo zboljšale izdatno.“

„Dobro, a začasno smo vendar-le brez prave varnosti, ker Avstrija je daleč in vojvodova pomoč počasna: mi pa potrebujemo tukaj trdne zaslonbe. Ona peščica vojakov v Monzi ne more veljati za pravo podporo.“

„Moj svēt je ta, da pokličimo oddelek vojske iz Bologne domov. Pride naj vitez Bernardo s konjiki; ob tej priliki pripelje s seboj ranjence in ujetnike. To bo za silo dovolj.“

Dolgo je Barnaba premišljeval ta svēt in nič kaj rad ga ni sprejel. Dobro je vedel, da je njegovo stališče tem slabše, čim več vojakov vzame z bojišča. Nadalje se je bal, da vojaki vse raztrobijo, kako se je godilo na bojišču, ter bo težje urediti javno mnenje po svoji volji. A ker ni vedel drugega pomočka, udal se je in naročil kancelarju, naj napravi potrebna pisma.

Potem je šel potrti Barnaba v sobane svoje soproge, da se tam dogovori ž njo, kaj sporoči jutri Rudolfovemu poslancu. Ko vstopi Barnaba, zavzame se soproga, ker ni bila njegova navada, da bi o tem času prihajal v njene prostore, še bolj pa jo je prestrašilo propalo, blede lice njegovo.

„Kaj prinaša dobrega moj svetli soprog in knez? Bojim se, da je kaj hudega“, nagovori kneginja namestnika.

„Prihajam zaradi vojvoda Rudolfa in najine hčere. Jutri odrine poslanec nazaj na Dunaj, treba mu dati določen odgovor. Kako ste sklenili, ljuba soproga, ali damo Leopoldu hčer Virido, ali ne?“

„O tem nisem mnogo premišljevala, ker nisem vedela, da se tako mudi.“

„Moja želja je bila, da se omoži kje v Italiji v naši sosesčini, kjer bi nam koristila zveza s ptujim dvorom. A težko je odreči prošnjo tako mogočnemu vladarju, ki je cesarjev zet. Zato sem se udal in privoljujem, da gré Virida za Leopoldom v Avstrijo.“

„Če vi tako mislite, gospod moj, potem tudi jaz ne ugovarjam. Vendar siliti ne smeva svoje hčere, zato menim, da je treba vprašati njo poprej, predno damo določno besedo.“

„Siliti menim da ne bode treba. Saj je dekle še mlado in ne more imeti nobenih zvez. Kar ji nasvetuje mati, to sprejame radovoljno.“

„Dasi je to resnično, treba je vendar-le vprašati jo. Ne, otroka svojega ne bi hotela siliti nikdar.“

„Toda, če se ustavi? Kdo vé, kake misli je dobila od Izabele? Izabela se mi zdi preveč vzbujena, in to ni dobro za dekleta te starosti. Ne, ustavljati se ne smé; namestu jedne zadrege bi imel dve. Pa vsekako, vprašajte jo in sicer čim najhitreje, da sestavim odgovor nadvojvodu Rudolfu, ženinovemu bratu.“

„To menim tudi jaz, ne vem pa ne, se ve v njenem občevanju z Izabelo pridejo na vrsto tudi take stvari, zato je pametno poprašati jo, kaj misli.“

Bernardo je odšel, soproga pa je premišljevala, kaj ga tare, ker je videla tako upadlo njegovo obličje. Da ni to sama skrb za hčer, o tem je bila prepričana; a kaj ga teži, ni hotel razodeti sam, vprašati pa si ni upala. Z nekoliko težkim srcem je šla poiskat svojo hčer.

XIII. Virida na poskušnji.

Vzgoja knežne Viride je bila skrbna in vsestranska, a prava vendar ni bila. Dali so ji bili sicer duhovskega učitelja, a globoko vernega duha in trdnega prepričanja si ni pridobila. Imela je sicer cerkvene služabnike, zlasti dostojanstvenike v časti, pa bolj zaradi zunanjega blišča in svetne veljave, kakor zaradi njihovega cerkvenega značaja. V domači hiši ni videla lepih vzgledov. Roditeljica njena je bila sicer plemenita gospa in ljubeča mati, pa je trpela pri soprogu, kar ji je grenilo življenje.

Barnaba, njenega očeta, smo spoznavali že od raznih strani. Res se je trudil za nekako zunanjo poštenost, a skrivaj je bil udan raznim strastem, posebno pohotnosti. Ta njegova strast je bila kriva raznih spletk in govoric, ki so naposled prihajale na uho tudi soprogi. Celó Virida ni bila med samim mladostnim cvetjem, kakor si lahko mislimo; vendar se je njeno srce nagibalo še najbolj k častiželjnosti in je zaničevalo druge slabosti.

V poslednjem času je bila prišla tudi v večjo družbo in seveda tudi v dotiko z moškim svetom. Izprva je cenila vsakega moškega po zaslugah, kakoršne so ji popisovali; polagoma jih je jela opazovati drugače, vzbudilo se ji je nekako poprej nepoznano hrepenenje, da bi ž njimi govorila in občevala, zlasti pa, da bi dobila takega viteza in junaka, kakoršnega so opevali pesniki.

Kdo bi se torej čudil, da se je vtisnila slika plemenitega Ambrosia globoko v spomin in srce mlade knežne in da so njegova pisma še okrepila rahlo čustvo, ki je njeno srce nagibalo k njegovemu!

Kakor že mnogokrat poprej, tako je premišljevala Virida tudi danes o hrabrem ranjenem vitezu, ki je rešil s smrtno nevarnostjo in neizrekljivo srčnostjo njeno zastavo, o vitezu, ki je vreden občudovanja in ljubezni, ki se pa kmalu povrne v ljubo domačijo. Da, Milan je lahko ponosen zaradi Ambrosia Sforza, pa on bode gotovo tudi poslavljen domovino! Srečna ona, ki mu bode na strani! Tako je mislila Virida in sanjala marsikaj, česar si ni mogla misliti jasno in določno. Kar vstopi mati kneginja, pogleda ljubeznivo svojo hčer in jo vpraša:

„Kaj si tako zamišljena, draga moja Virida?“

Virida se je nekoliko zganila, potem pa je odkrito povedala:

„Mislila sem o vojski in o naših znancih in prijateljih. Vitez Ambrosio je ranjen, skrbi me, ali ima dovolj postrežbe, ali ne.“

„Lepo je, da imaš skrb za take reči, in hvaležni ti bodo, kadar zvedó, koliko si se trudila zanje. Upajmo pa, da so tvoje skrbi nepotrebne, ker se izide vse v srečo domovini in očetu.“

„Oh, mati, da bi se skoro vrnili! Da bi bila priča lepih slovesnostij, katere se bodo vršile potem v Milanu!“

„To ti ne odide, draga moja, a danes imam s teboj govoriti o drugih rečeh; rada bi, da mi poveš prav odkrito svoje misli.“

Virida je nekoliko čudeč se pogledala mater, potem pa odvrnila:

„Kaj želite od mene, draga mati?“

„Znano ti je, da je prišel poslanec k nam z avstrijskega dvora od nadvojvoda s prošnjo in željo, da stopi z našo hišo in rodbino v tesnejšo prijateljsko zvezo, in méni, da bi se to najbolje zgodilo z ženitvijo. Ta želja se mu pa ne more izpolniti, ako mu ti ne dovoliš priti, da te povabi s seboj na avstrijski dvor.“

Te besede so čudno iznenadile knežno. Kaj takega ni pričakovala nikdar. O namenu avstrijskega poslanca tudi še ni bila zvedela ničesar. Zato je bila vsa zmešana in je tresoč se odvrnila:

„Oh mati! Saj ne poznam vojvoda, ne avstrijskega dvora in ne vé, kaj bi tam delala.“

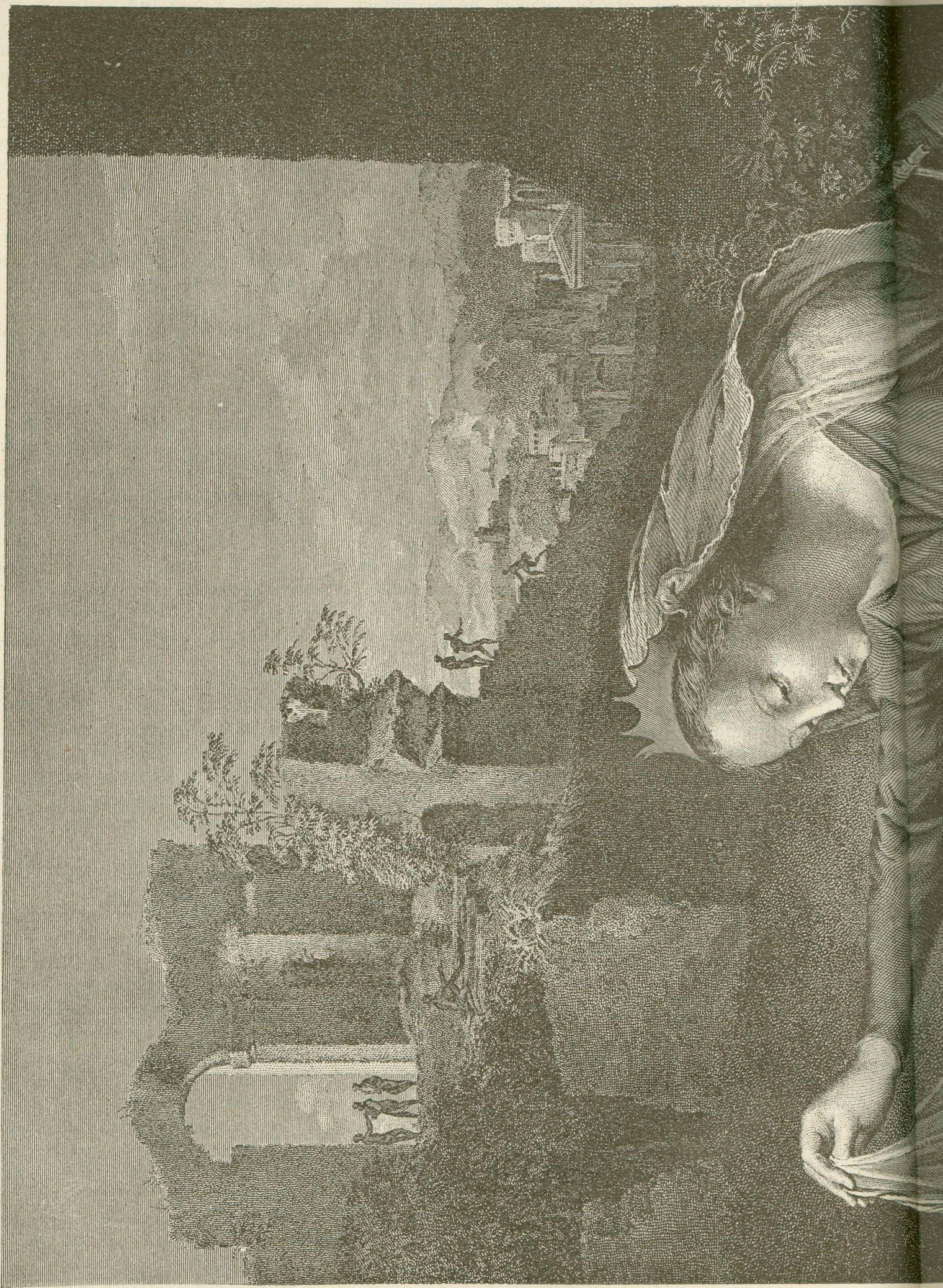
„Za sedaj še ni treba misliti tako daleč; ako le dovoliš, da vojvoda pride in se s teboj pogovori, to je dovolj. Ko bi se ne sporazumela, ostaneš tukaj doma.“

„Če je taka, pa naj pride vojvoda in naj pripelje s seboj mnogo vitezov, da bom sama sodila, ali so res taki junaki, kakor govore o njih.“

„Dobro, to sporočim očetu, da naznani vojvodu, ti pa se pripravi, da jih sprejmeš dostojno, kadar pridejo.“

Mati se je poslovila in odšla. Virida pa je ostala sama v mislih o novih razmerah. Ni se

Božje dete spava. (Slika Rafaelova.)

zavedala, kaj je storila s tem privoljenjem, katero ji je nepripravljeni prišlo iz ust. Le to je vedela, da pridejo imenitni vitezi, prav samo zaradi nje, mislila je le o velikih slavnostih; dalje še ni segala z radovednostjo. Vendar so jo že te misli zamudile dolgo. Navadni čas za izprehod je bil že prišel, in ker je ni bilo od nikoder, prišla jo je iskat Izabela. Ko jo najde vso zamišljeno, vpraša jo hitro, kaj se ji je dogodilo.

„Ne morem ti hitro povedati, pa nekaj posebno novega je, morebiti se počasi pogovoriva. Idiva na vrt!“

„Prav tako, tam naju že čakajo gospice, in v družbi se dá tako lepo kramljati, zlasti, če je kaj novega.“

„Ne vem, je-li ta stvar že za družbo.“

„Oho, torej je prava skrivnost!“

„Skoro je tako, vendar tebi jo razodenem, da mi daš dober svèt. Pa sedaj je premalo časa, kadar bova sami zvečer v sobi, potem začnem.“

„Dobro, a jako sem radovedna, kaj je neki? Zakaj bi ne povedala takoj?“

„Ne, ne morem; potrpi, saj povem vse.“

Med pogovorom sta prišli do navadnega prostora na vrtu. Sforzove in še nekatere druge so jih že pričakovale na klopeh v senci. Bile so pa vse tako tihe, kakor bi jih ne bilo, in Virida je zapazila, da sta sestri žalostni, zato ji po pozdravu vpraša sočutno:

„Ali se je mar Ambrosiu shujšalo, ker sta tako tihi in žalostni?“

„To ne, svetla knežna, a gospod kastelan nam piše in iz pisma se razvidi, da jim ne gré dobro na bojišču.“

„Kaj pa piše gospod kastelan?“

„Piše, da je prišel v Bologno s svojimi oklepniki po jako težavnem in nevarnem potu od Forlija čez Faenzo naravnost skozi sovražne vrste.“

„Kaj gleda on na nevarnost, da je le srečno prišel! Ali o bratu nič ne piše.“

„Pač, pravi, da se mu boljša in se rane celijo.“

„Vidita, hvala Bogu, tudi to je dobro in veselo za nas, kaj še hočeta več!“

„A pristavlja tudi, da bi bilo dobro, ko bi prišel brat Ambrosio domov, ker to bi bilo zanj varneje in bi mu bolj ugajala družba.“

„Rekli sta zadnjič, da ima dobro postrežbo; ali se je kaj premenilo?“

„Ne, prevzvišena, še je v samostanu, in očetje mu strežejo skrbno. Toda vitez sili na bojišče k drugim vojakom, če tudi je še slab. Boli ga, da ne more delati za vojsko. To ga muči in dela nezadovoljnega. Zato misli gospod kastelan, da bi bilo najbolje, ko bi prišel domov, češ, da bi tukaj okreval preje.“

„Da, tako bi bilo res prav. Doma ozdravi hitro, vse mu bomo stregle.“

„A gospod kastelan méni, da se to ne smé zgoditi brez dovoljenja gospoda namestnika.“

„Ako je taka, poprosim očeta dovoljenja.“

„Lepo prosiva, knežna, da se potrudite za to pri očetu.“ Tako in jednako je govorila sedaj ta, sedaj ona sestra Ambrosieva. Veselje se jima je povrnilo, ko jima je zasijala nada, da pride brat kmalu domov in to veselje sta šli kmalu naznanit domov svoji materi.

Pri obedu je hotela Virida sporočiti želje Sforzovih gospic zastran Ambrosia. Ko je pa videla očetovo resno in blede obličje, ni si takoj upala s prošnjo na dan, ker se je bala, da ne bi naletela slabo. Poznala je očeta, da je v jezi oster in krut, kakor je v miru dober in mil. Bilo je skoro tiho med obedom; mala kneza sta poskušala kaj govoriti, pa ko jima ni nikdo odgovarjal, umolknila sta tudi ona dva. Slednjič se vendar le premaga Barnaba in vpraša prijazno svojo hčer, kako ji je in kaj je delala.

„Bila sem na vrtu z Izabelo v družbi Sforzovih gospic, katere so mi pokazale pismo gospoda kastelana iz Bologne do Sforzovih.“

Barnaba jo nekam prestrašeno pogleda in popraša:

„Kaj piše gospod kastelan iz Bologne?“

Virida je povedala, kar je slišala, in je k sklepu pristavila željo Sforzovih sestri, da bi smel priti Ambrosio domov.

Barnaba se je vidno oddahnil, ko je videl, da je vitez Bernardo pisal jako previdno, zato je odgovoril:

„Zaradi tebe in Sforzovih bodi! Kadar vojska dopusti, naročim gospodu kastelanu, da spremi viteza Ambrosia in druge ranjence domov v Milan. Med tem pa hočem, da ne govoriš preveč o vojski, ker se lahko napačne reči razglasé med ljudi.“

Vsi so se spogledali in tiho pritrdili njegovemu povelju, potem so vstali in se razšli.

Izabela je vsa gorela od radovednosti, kaj ji bode povedala knežna. Kmalu pride skrivaj v njene sobe in jo poprosi, naj ji razodene skrivnost.

„Najprej mi obljubi, Izabela, da boš molčala o tem, kar ti razodenem!“

„Obljubim, draga knežna.“

„Povedali so mi danes, da je poslal avstrijski vojvoda poslanca k nam s prošnjo, da bi jaz šla na avstrijski dvor k vojvodu Leopoldu.“

„Kaj si na to odgovorila?“ vpraša hitro Izabela.

„Odgovorila sem, naj pride, da se spoznava in sporazumeva.“

„Vrlo si odgovorila, draga Virida. Najprej je treba spoznati se, potem šele zavezati se.“

„Izabela, morebiti že poznaš Leopolda? Kakšen je neki? Ali je velik in lep vitez?“

„Ne poznam ga še, ker je še mlad, štirinajst let star, a slišala sem, da je dober mladenič. Velik vitez še ni, pa morda bo in bo torej vrl mlad ženin.“

„Oho, kaj govoriš! Štirinajst let star in pa ženin? Kaj ti je prišlo na um?“

„Meni nič. Povedala sem, kar je res. Pa kaj je to čudnega? Saj bodeta še čakala; on bo velik in junak. Pa to pomisli, kako je mogočen, ker

Avstrijani so jako mogočni, in skoro cesarske rodovine je, njegov brat pa je cesarjev zet. Morda bo celó cesar, kadar umrje sedanji, in ti boš cesarica. Vedno sem mislila, da boš še kaj posebnega. Oh, Virida, Virida!“

Izabela je znala udariti na prave strune Viridinega srca. Blišč slave in veličastva je zasijal pred njenimi dušnimi očmi in ji srce omamil. Nič ni odgovorila, marveč pritisnila Izabelo k sebi in skrila obraz na njenih prsih.

(Dalje.)

Hudi časi.

(Povest. — Spisal Fr. D.)

(Dalje.)

III.

Svetovalec Gregorič, po obrtu čislan strojar, je bil prišel neznansko srdit in razburjen domov. Kaj se je menil za pritrjevanje in kimanje meščanov, da on je mož, ki ima pogum, da takih svetovalcev treba! Kaj se je menil za policaja Korenčka, ki je tako pridno širil njegovo slavo!

„Je li res Gregorič rekel, da bi bilo najbolje pobiti Francoze?“ vprašal ga je zaupno ta in oni.

„I kdo pa!“ zatrjeval je skrivnostno Korenček.

„Sam sem ga slišal, ko sem stal poleg njega. Ampak to se ne sme govoriti.“

„To se razumeje. In komisarja ste dobro speljali.“

„Bogme! A Gregorič je mož“, in to je šlo od ust do ust, da se je najedenkrat govorilo po vsem mestu, da je Gregorič sam nabijal uporne liste po vratih, in da ga je bil spazil Korenček, ki pa ne sme o tem govoriti.

„Vrag vzemi vse skupaj!“ zarobantil je Gregorič doma, ko je zagledal na hodniku po vrsti obešene štiri vojaške puške nad tornistri in slišal, kako se krohočejo pri kvartanju v največji njegovi sobi ptuji vojaki. Mirila ga je mlada žena z detetom na roki, ki je stegovalo ročice po hudem očetu. A ta se je obrnil proč, zakaj moral se je znositi nad čimer si bodi. Kdo pa premišljuje vedno v jezi! In kaj nas razjezi huje nego čustvo, da se ne moremo znositi nad krivcem! Tedaj stresemo moško svojo strast nad popolnoma nedolžnimi osebami ali stvarmi. Uradnik se znosi, če ga graja višje oblastvo, nad rodbino; učitelj nad deco, namesto nad krajnim šolskim svetom; lovec pretepe svojega psa; jezdec muči konja. Če si ne upamo lotiti se kake osebe, in če druge žive stvari ni pri rokah, vrže se ura ob steno ali pobije kaj drugega, tako da smo veseli drugi dan, če ni bilo posebno dragoceno.

„Taka gneča! Še razprostreti se človek ne more. Tega ne prenesem, ne prenesem“, srdil se je Gregorič v jedno mer, porinil mizo v kot, prevrnil stol in zaprl okno, da je polovica šip prižvenketala na ulico. Jezno je vzdignil pest proti sobi, iz katere mu je zvenel na uho kakor roganje krohot francoskih vojakov. A zunaj so visele puške tako mirno, tako oblastno, tako zaničevalno, da je omahnila gospodarju roka, da se je vsedel v onemogli jezi in si podprl glavo s komolcema.

„Ali so Birkovi berači že izpraznili gornje stanovanje?“ vprašal je čez dolgo časa.

„Ne še“, dejala je žena. „Rekla sem jim, da je danes zadnji dan in da potrebujemo sami prostora. A mislim, da še ne vedó, kam bi šli stanovat.“

„Kaj to nam mar!“

„In smilijo se mi tudi. Kaj, če bi jih pustili še gori? Mi se stisnemo skupaj, in tebe tako ni mnogo doma.“

„A jaz ne morem poslušati teh razbojnikov tukaj“, dejal je oni skoz zobe in mignil z glavo proti steni. „To je moja smrt. Jaz moram proč, stran, da jih ne bom slišal; in Birki morajo ven, ven!“ In zapel si je sukno in vzal palico, da ide po stopnicah gor. Žena ga je zadrževala, naj še počaka, samo jeden dan še. Zaman.

Pod streho je bila majhna, borno opravljena sobica, stanovanje Martina Birka, poprej kresijskega tajnika, sedaj brez službe. Pri malem oknu je sedela in šivala s tresočo roko blede, revno oblečena žena; deklica stara štiri ali pet let je gledala skozi okno na trg, kjer so se vežbali vojaki, in fantek, par let starejši, je sedel na podnožniku poleg matere in paral staro obleko. Martin Birk pa je hodil s povešeno glavo, roki na hrbtu, zamišljen po sobi.

„Vse zaman, vse zaman!“ vzdihne in obstane pred ženo. „Bil sem pri županu, prosil svetovalce, naj mi dadó kakoršno koli službo, samo da se preživim. A nikjer nič!“

„Morebiti bi bilo vendar boljše“, omenila je tiho žena, „če bi bil vstopil v francosko službo.“

„A kako sem mogel, kako sem mogel! Komaj sem bil prisegel jednemu cesarju, prisežem naj drugemu! Kako je to možno poštenjaku!“

„Drugi in visoki gospodje pa so se vendar uklonili.“

„Kaj pa!“ dejal je Birk pikro, „in sedaj se vèdejo, kakor bi bili služili Napoleonu vse žive dni. Šram jih bodi!“

„Če bi vsi tako mislili, morali bi nam ukazovati sami ptujci, in to bi bilo še hujše. Koliko dobrega stori gospod okrožni glavar, ki zagovarja in brani podložnike! Če so prestopili s takim namenom, kaj se jim more očitati? Boljše je manjše zlo od velikega. In ti gospodje imajo gotovo tudi vsak svojo vest. In če odidejo danes Francozje, jutri vstopijo ti uradniki zopet v stare službe.“

„Da, da“, kimal je Birk, „kakor bi se ne bilo nič zgodilo, in še hvala se jim bo dala, in sami bodo vohali in preiskovali, kdo da je bil Francozom naklonjen. O da, da; tak je svet.“

„Kakor je božja volja“, dejala je žena polglasno. Oni pa se je zopet zamislil.

„Kdo bi bil mislil, kdo bi bil mislil“, dejal je sam pri sebi, „da ostanejo toliko časa v deželi! In Bog vé, kdaj odidejo! Bog vé, oh!“

„Oh, jaz sem tako lačna“, vzdihnila je deklica in ozrla se proseča v mater.

„Le glej skozi okno! Vidiš onega vojaka na konju, vidiš?“ tolažila je mati.

„Saj sem se že nagledala“, silila je hčerka. „Ali nimate nobene skorjice?“ Zlezla je s stola in šla gledat po miznicah in predalih, kje bi bila kaka drobtina; a nič ni bilo, ker je bil že bratec desetkrat vse preobrnil.

„Le počakaj, prinesem ti kruha“, dejal je oče, pogladil jo po kodrastih laseh in obrnil se strani, da skrije solzo, ki mu je igrala v očeh.

„A jaz sem tako lačna“, vzdihovala je ona; „sinóci je rekla mamica, naj grem spat brez večerje, zjutraj me bo pa čakal košček kruha. Pa me ni čakal, in sedaj je že poldne proč. Jaz hočem jesti.“ Jok jo je posilil.

„Kako si grda“, karal jo je deček. „Jaz tudi še nisem nič jedel, pa se vendar ne jokam. Kje pa imajo mama kaj kruha? Le počakaj, sveti Miklavž ti ne bo prinesel nič.“ Ostro so rezale v srce očetu otročje besede; vzdignil je kvišku žalostno hčerko in poljubil ji solzice z lic.

„In kaj pa s stanovanjem?“ vpraša boječe žena. „Ali si kje kaj dobil? Ravnokar je bila

gospa Gregoričeva tu in rekla, da moramo na vsak način danes ven: sami nimajo nič prostora, ker imajo toliko vojakov.“

„Presneta reč!“ udaril se je mož ob čelo in pulil si lase, da ga je gledal sin ves prestrašen. „Nikjer nič; v celem mestu nič. V kako klet bomo morali iti ali pa v hlev; to je za reveža. Čakajta, otroka“, zasmel se je obupno, „sedaj se bodeta seznanila s podganami in stonogami!“ Burno se odpró vrata in pokaže se razsrjeni obraz hišnega gospodarja Gregoriča. Hitro postavi Birk deklico na tla in mu stopi nasproti. „Kdaj se vam bo poljubilo spraviti se iz moje hiše?“ vprašal je gospodar trdo in čakal odgovora. — „Kaj? Če ne bo prazno danes do štirih, zmečem vam vso robo na trg.“

„Oh, počakajte, počakajte, gospod Gregorič“, prosila je žena, „vse vam bomo poplačali.“

„Poplačali! S čim pa? In tudi ne maram tistih grošev, ne maram; ampak ven, ven!“ Prestrašen se je obesil deček za očetovo suknjo, deklica pa se je skrila za materin predpasnik in pričela jokati od strahu. Obupani najemnik je stal nem od jeze in bled.

„To je moja hiša!“ vpil je gospodar in udaril s palico ob tla.

„In to je moje stanovanje!“ zakričal je Birk s hripavim glasom, „še vedno moje stanovanje; in jaz ne trpim, da bi kdo razgrajal todi. Jaz pojdem ven, ne bojte se! Vi pa tudi ven, ven!“ Zgrabil je z jedno roko vrata in z drugo moža. Ta se ni premaknil, zaničljivo je meril nasprotnika od vrha do tal; a v svesti si svoje moči se je jel sramovati pred slabotnim, shujšanim revežem. Godrnjaje se je obrnil in zaloputnil vrata za seboj. Martin Birk pa se je togotil po sobi, gluha za pomirjevalne besede svoje žene in za glasni jok otročičev. Razljučen je zgrabil klobuk in palico in hitel ven, ven, proč od žalostnega kraja.

„Oh, otroka, pokleknimo in prosimo ljubelega Boga, da nas varuje nesreče“, tarnala je žena in pritisnila k sebi nedolžna otročiča.

Gospod Gregorič je še nekoliko rojil in godrnjal, a jezen je bil le še sam nase in sramoval se postopanja svojega in jel se opravičevati: „Samo ti vražji Francozi so krivi, samo ti!“

„Oh, Janez“, dejala je žena in podala mu otroka, da ga popestuje, „gotovo si jih nagnal prav z grda. Tega ne bi bil smel. Mi imamo tudi otroka, in kaj, ko bi se nam tako godilo!“

„A, kaj!“ branil se je oni. „Z lepa se ne opravi nič. Dobrota je sirota. Pa saj se ne menim za najemnino: nobenega krajcarja nečem, temveč ven morajo; jaz ne morem živeti v taki gneči.“

„Pa sedaj se vsedi in kosi!“

„Ne morem, preveč sem jezen; vsaka kaplja je sedaj strup. Kar odnesi jed in pijačo!“

„Birkovim bom nesla; gotovo so lačni.“

„Kamor hočeš“, dejal je mož osorno, da bi zakril radost, ki mu jo je napravila žena s to mislijo. A žena ga je poznala in vedela, da se bo dalo govoriti ž njim.

„Oh, kaka revščina“, vzdihnila je, stopivša zopet v sobo. „Kam pojdejo sedaj, vprašam te; kam pojdejo!“

„Kamor hočejo!“

„Ti govoriš kakor Turek, ne kot kristijan.“

„Kaj morem pomagati? Ven morajo; kar sem rekel, to sem rekel.“

„Si pa tudi premislil, kje bodo dobili streho, ti hudournik? Kje pa je sedaj kaj praznega?“

„Tako pod kapiteljem, v Lesjakovi hiši.“

„In jaz grem takoj gor in najmem stanovanje za Birkove, da boš vedel!“

„Stôri, kar hočeš! A Lisjak bo hotel denar naprej.“

„Veš, kaj? Če tebi ni bilo nič za tiste krajcarje, ki nam jih dolgujejo Birkovi, naj pa še meni ne bo za najemnino pri Lisjaku.“

Tej ženski odločnosti ni ugovarjal Gregorič, celó zadovoljen je bil; saj je poravnaval tako, ne da bi trpel vnanji njegov ugled, trdosrčnost, katero mu je očitala vest. Kako hvaležni so večkrat osorni ljudje za vsako priliko k nedoslednosti!

IV.

V krčmi pri Luki pa je sedelo omizje pravih meščanov. Lepo jih je bilo videti, lepo slišati. Kaj so se menili pri dobri kapljici za bradate Francoze, ki so hodili osamljeni po mestu! Pozabljeni so bili hudi časi in veselili so se možje svojega življenja in svojega meščanstva.

„Bog te živi, Tone“, dejal je jeden, „stara korenina! Kaj hočejo ti reveži, ki so od danes do jutri! Midva sva bila prej tu in bodeva, če Bog dá, še pozneje. Ko bode zdavna razgnal veter vse te smeti, bodeva midva še sedela tukaj in pila domačo kapljico.“

„Bogme, da“, pritrnil je sosed. „Luka, prinesi drugega, najboljšega! Ne bodo ga pili ptujci.“ Luka je pomignil natararici in opomnil smehljaje se, kako se je zagrozil komisar, da bodo morali ob devetih že zapirati gostilne.

„Ne govôri o komisarju!“ zavrne ga oni. „Meni prihaja slabo, če slišim njegovo ime, in če ga vidim, skisa se mi v kupici vino. Vse rajši bi še hodil semkaj, če bi mogel ti komisarja kako odpraviti.“

„A kako?“ menil je krčmar. „Saj mu dajem manjše in slabše kose kakor drugim, in tudi kaka muha se najde v kupici. Pa se nič ne méni; ven jo vzame in pravi, da to nič ne dé.“

V tem so vstopili hrupno trije francoski častniki in komisar Apert. Vsedli so se k svoji

mizi, in kar najudanejši se jim je klanjal krčmar in popraševal, česa bi želeli, in našteval jedi, ki so pripravljene. Meščanje so umolknili, semtertje je kdo kaj zamomljal in pogledal po strani novo družbo, ki se je glasno zabavala. Komisar ni govoril mnogo, ampak nalival je vino, poslušal na obe mizi in z glasnim smehom pritrjeval besedam svojih drugov. Neizmerno zoprno je bilo to lizanje in ta smeh meščanom.

„Gregorič je mož“, dejal je jeden izmed njih zamolklo in povzdignil kupico.

„Bog ga živi!“ pritrtili so vsi in trkali na njegovo zdravje.

„Kaj se briga on za Poncija ali Pilata, naj še tako važno postopata okrog! In kaj mu morejo? Nič. Vse njegove sovražnike bode prej pobral vrag.“ Pogledovali so proti sosedni mizi dobro vedoč, da vleče komisar na uho vsako besedo.

Martin Birk pa je drl iz mesta ob Krki gori kakor brez zavesten. Nesreča, sramota, jeza, žalost — vse mu je vrelo v glavi, da ni mogel misliti. Obstal je na strmem bregu, oprl se ob ograjo in zrl motno, počasno vodo pod seboj. Obšle so ga zle misli. Jeden skok, in konec bi bil vsem nadlogam in bridkostim. Da ni bil tako zbebljen, vsililo bi se mu bilo vprašanje: bode li res vse končal ta skok? A tako daleč ni mislil; pač pa mu je stopila pred duševne oči vsa zapuščena rodbina in spomnila ga brezsrčnega gospodarja. Roke so se mu skrčile v pest. „Ne, ne“, dejal si je; „bolj ne bi mogel ustreči temu človeku. Streti, pogaziti me hoče; in sam naj se mu spravim izpod nog? Ne! Revežu, siromaku naj bi se brez kazni delala krivica? Ali revež ne čuje psovka, ne čuti udarcev? Ali ljubi samo bogatin svojo ženo in svoje otroke?“ Po ušesih mu je zvenelo jokanje otročičev in proseči glas ljubljene žene, ko je razsajal hišni gospodar. Naj bi bil ta blizu, napadel bi ga bil Birk, če tudi sam pogine. A kaj je sedaj storiti? Mučila ga je zavest onemoglosti, sedaj zopet so se mu porajali naklepi, da so se mu grozno svetile oči. Iz ljubezni do rodbine so vshajale maščevalne misli in izpodrivale bolj in bolj ono blago čustvo. Maščevati se je hotel, naj se zgodi potem ž njim, z ženo, z otroki kar koli. Ni mu prišlo na misel, da bi iskal stanovanja, strehe stiskanim svojcem; zavil je v gostilno potrdit se v naklepih svojih.

Častniki so bili že odšli; komisar je sedel sam pri svoji mizi; krog druge pa je bilo že vse polno domačih veljakov. Sèm se je vsedel Birk, ker ni rad videl komisarja, in zanj se je dobilo še prostora; saj je sedel le na pol, skupaj stisnjen, vedno pripravljen prepustiti mesto kakemu novemu gostu, kakor je navada revnih,

boječih ljudij. Pri mizi so se še vedno premlevali važni domači dogodki.

„Kaj se vam mara, gospod Birk“, pozdravil ga je rejen sosed, „ko nimate nič sitnosti. Ob mesecu potegneta plačo, naj bo letina dobra ali slaba. Toča vam nikoli ne pobije, hiša nikdar ne pogori. Blagor vam! Hišni gospodar pa in sploh človek, ki kaj ima, ta je revež dandanes.“

Birk je molčal; drug pivec pa je opomnil, da je menda gospod tajnik še vedno brez službe baš zaradi Francozov.

„Ni-li res, gospod tajnik?“ — Birk je prikimal.

„Potem imate pa vi tudi sitnosti“, povzel je zopet prvi meščan. „Kaj hočete! Ptujec je ptujec“, pristavil je bolj tiho; „domač človek le ima srce za domačina.“

„Domač človek!“ rogal se je Birk. „Ta je hujši od Francoza in od Turka. Če je ptujec pes, domačin je volk.“ Možje so se spogledali in začeli godrnjati, med občnim pritrjevanjem je zavrnil jeden Birka.

„Mi smo bili že tudi po svetu, gospod Birk“, dejal je odločno, „in vemo, kako je drugod, in vemo, kako je doma. Ne vabimo pa nikogar, naj pride k nam; in komur ni všeč, mestnih vrat že zdavna ni več, in pot je prosta. Zabavljati ni treba nič, našim možem vsaj ne! Kje dobodete možakov, kakor je naš župan ali svetovalec Gregorič?“

„Ne imenujte mi tega imena!“ vzrojil je Birk tresoč se in zgrabil kupico, da jo vrže v govornika. A sosed ga je stisnil za pest, da se je zvrnila kupica, in jeli so vpiti nad njim, da stran od mize, da ne bode ž njimi pil zabavljač, ki nima niti službe. Birk je vstal ves prepadel od strasti, in krčmar, ki ga je bil pred par meseci še ponižno prosil te in one usluge, stopil je k njemu, prijel ga za rame in namignil mu, da je najbolje, če ide, in rinil ga proti vratom.

„Gospod Birk, tu sèm k meni se vsedite!“ oglasil se iz kota glas komisarjev, in hipoma se izpremeni položaj. Meščanje so utihnili, in krčmar je smehljaje se prenesel Birkovo vino k drugi mizi. Birk si je obrišal s čela in z lic pot ali morebiti tudi solze. „Če dovolite“, dejal je v hvaležni ponižnosti in prisedel h komisarju.

„Na vaše zdravje!“ napil mu je ta. „Nič se ne menite! S takimi veljaki se midva ne moreva kosati. Tem človek toliko velja, kar plača: jaz pa imam drugo merilo.“

Dobro je délo ponižanemu revežu, ko mu je podal roko mož, katerega se v oči nikdo ni upal lotiti. Kakor stara znanca sta se začela meniti o vsakdanjih rečeh, in zvedel je komisar polagoma vso stisko Birkovo, in zaupno, polglasno sta se začela oba hudovati na meščane in zlasti na Gregoriča.

Ko pa se je bil Birk nekoliko pomiril, prišel mu je na misel dom in žena in otroci, ki nimajo nikjer stanovanja. Pričel se je poslavljati in segel mehanično v žep kakor vsak poštenjak, ki ostavlja gostilno. Pokazalo se je pa, da bi bilo boljše, če bi bil segel v žep, predno je stopil v gostilno. Zapazil je prestrašen, da je brez tiste čarodejne kovine, ki jedina kaj velja v krčmi. Segal je skrivaj sedaj v ta žep, sedaj v drugi, in vroče mu je prihajalo. Kaj bo počel krčmar, ki ga je hotel pognati, predno je še vedel, da nima denarja!

„Bokal starine!“ ukazal je glasno komisar. „Pustite, gospod Birk; danes plačam jaz, drugič pa vi.“

„Kakor vam drago“, priklonil se je Birk, najrajši pa bi bil objel komisarja. Pogum mu je vzrasel; kakor z vrstnikom je govoril s komisarjem; napijala sta si bratovsko in po strani zabavljala sosedni mizi. Birka je že nekoliko motilo vino, ko sta roko v roki ostavljala gostilno. Birk ni pozdravil meščanov nič, Apert pa se jim je globoko priklonil in sladko se nasmehnil. Ko sta odšla, zašumeli so meščanje zopet.

„Ali ste ga videli, Birka?“ dejal je jeden, „nič ni pozdravil.“

„Jaz pa imam rajši“, rekel je drugi, „da se me nikoli ne pozdravi, nego tako kakor ta komisar.“

Onadva pa sta zavila iz mesta proti kapi- teljskemu griču v zaupnem govoru, ker vino je dajalo Birku že pogum, da je pokazal svoje mnenje. Ko sta se bila pogovorila o dnevnih dogodkih in preresetala politični položaj, vprašal je Birk kar naravnost Aperta, kako da je mogel prestopiti v francosko službo. Temu je bilo vprašanje jako ljubo, zakaj vsa revščina Birkova, trdovratnost njegova in celo molčanje se mu je zdelo kakor vedno očitiranje, in želel je sporazumeti se ž njim. Pripovedoval mu je, kako se je oziral le na ljudstvo; zakaj potrebovali so novi gospodarji uradnikov, in kjer niso mogli dobiti domačih, vzeli so ptujce, večje zlo od prvega; domačin lahko zabrani marsikaj hudega v negotovih časih; davke izterjava rahleje, ob ugodnejšem času; izgovarja in opravičuje nepremišljene besede in dejanja svojih ljudij; ovija sploh železno ptujo roko z mehkim ovojem, da pritisek ni tako mučen. Birk je prikimal; tako nekako mu je večkrat govorila tudi žena, a kdo bi poslušal ženske! Ko pa je podprl Apert svoje mnenje z mnogimi dogodki in navêdel poštena imena veljakov, ki so bili na glasu, da opravljajo dobrohotno za domačine ptujo službo, segel mu je Birk v roko in prosil odpuščanja, da ga je sodil krivo. Ni bilo treba dolgega prigovarjanja in Birk je bil pripravljen sprejeti službo pri fran-

coskem oblastvu. Kdo bi se branil pomoči in denarja, če se strinja z načeli ali celó z občno blaginjo! Potem ga ne bodo zaničevali ljudje, ki mu duševno ne segajo niti do kolen; in varuje naj se Gregorič! V potrdilo je stresel Apert Birku roko.

„Sedaj se gre za to“, dejal je, „da se obvaruje mesto nesreče. Da se proti francoski sili ne dá opraviti nič, to je jasno; in vendar je vse polno hujskačev in podpihovalcev, in naj-nevarnejši je ta Gregorič.“

„Istina“, pritrnil je Birk. „Menite-li, da je oddal pred mesecem, ko je bilo ukazano, svoje orožje? Dve puški ima še spravljeni pod streho v zaboji, ki ima dvojno dno. Oddal je staro puško, ki ni bila za nič, in norca se je delal.“

Komisar je pazljivo poslušal in omenil, kaj se je bilo zgodilo davi pred pošto.

„Policaj Korenček“, pristavil je Birk, „je meni samemu pripovedoval, da je zalotil baš Gregoriča, ki je nabijal pozive k upor.“ Zlobno se je muzal komisar in pretil, da bodeta že pokazala temu napihnjencu. Ponudil je Birku dvajset frankov kot zadavek in naročil mu, naj gleda in posluša, kaj se godi in govori po mestu, ter pride drugi dan ob osmih zvečer v prostijo pri stranskih vratcih.

Umirjen je korakal Birk proti mestu; imel je denar, imel službo in znosil se je bil nad sovražnikom, zakaj, da ne ostane ovadba brez posledic, to je slutil. Prav ta slutnja mu je bila pa tudi toliko potolažila srd, da mu je bilo celó ljubo, ker ne bode posegel s svojo roko vmes; saj je človeku vseč, če maščuje krivice resnične ali domišljene — dejal bi — „usoda“. Osebno maščevanje pa je kakor čebelni pik, ki rani čisto tudi maščevalca. V dnú srca mu je celó vstajalo pusto čustvo sramovanja, katero pa je dušil z važnimi razlogi.

Ko pride v mesto, stopi mu pred oči vprašanje, kam naj se obrne, kje naj išče svojih ljudij. Kdo vé, kaj se je bilo zgodilo ž njimi, odkar je bil odšel! Očital si je, da jih je bil tako pozabil, in ob jednom se izgovarjal, da bi drugače ne bil našel današnje sreče. V velikih skrbeh je pospešil korake.

„Oče, oče!“ vzklikne radostno sinek njegov in priteče iz stranske ulice z velikim kosom belega kruha. „Kje pa ste bili? Po vsem mestu vas iščem.“ Oklene se ga deček, da ga ne bi izgubil več. Razveselil se ga je Birk, a takoj tudi sumljiv vprašal, odkod ima kruh.

„Od Gregoričeve mame“, bil je odgovor. A kakor bi bil gad pičil očeta, izmaknil je sinu roko in izbil mu kruh od ust. Deček je zakričal in stekel za kruhom, ki je ležal v blatu; a oče ga potegne nazaj.

„Pusti!“ zagrozi se mu: „od Gregoričevih ne smeš vzeti nič; če ne, bodeš tepen.“

„A jaz sem lačen“, ihtel je sin in premagoval jok.

„Z mano pojdi!“ In šla sta kupit kruha in sadja, da so komaj nesle male ročice.

„Kje pa ste sedaj?“ vprašal je oče bolj tiho.

„Pod kapiteljsko cerkvijo. In kako prijetno je! Iti smemo na dvorišče, in tako lepa mačica je v hiši.“

Gređoč sta srečala Gregoričevo deklo. Birk jo ustavi in ji odšteje deset frankov, naj jih nese Gregoriču za najemnino, ostanek bode poslal v kratkem. „Zastonj nečem nič.“ Po nobeni ceni ni hotel biti hvale dolžan temu možu, ki mu je bil storil tolikanj hudega in — kateremu je bil že tudi vrnil, ne naravnost ampak skrivaj, za hrbtom. Ljudje se radi privadijo mišljenju, da jih morajo drugi podpirati, drugače se jim godi krivica; in podpore nimajo za dobroto, ampak dolžnost drugih proti njim.

Prišedši domov oštel je Birk najprvo ženo, zakaj je dovolila, da je vzel otrok kruha od teh ljudij, od teh Gregoričev. „Niti kozarca vode nima nikdo vzeti od njih!“ je kričal. „Gregoričevih dobrot ne maram in če poginem od vsega hudega. Niti imenovati jih ni treba pred menoj, ker jaz nočem nič slišati o njih!“

To je oplašilo ženo, ki je hotela povedati, kako so jim Gregoričevi priskrbeli stanovanje. Birk je položil denar na mizo in pravil, da se je dogovoril s komisarjem zaradi službe, o kateri pa ni hotel povedati nič natančnega. Žena ga tudi ni nadlegovala z radovednostjo; saj si je rahločutno razlagala malobesednost njegovo in hvaležno premišljevala, kako se je iz ljubezni do rodbine premagal, zatajil in izneveril svojim načelom in odpovedal sovraštvo proti novi vladi; ko se pomiri, spomnila ga bode dobrot, katere so jim skazali Gregoričevi. Sedaj pa je sklenila roke k zahvalni molitvi, v katero je vpletla tudi Gregoričevo rodbino. Nehoté je ta hodila tudi Birku še vedno na misel, in nič kaj ni bil zadovoljen z načinom svojega maščevanja.

Ura je šla na polnoč, ko je policaj Korenček iz gostilne pri mostu gredé premišljeval, je-li že zadostil svoji čuvajski dolžnosti, da bi smel iti leč, ali še ne. Predrami ga od gorenjega mesta sém tak sumen šum, da ga je prijela nevolja, ker še po noči ni mirú. A ni pospešil zaradi tega korakov, rajši narobe, češ, nemara bo pa ta čas že vse pri kraju. A šum je postajal čim dalje glasnejši in sumnejši, tako da je zavil Korenček v drugo stran, da bi iz stranske ulice vse opazoval in o pravem trenutju posegel vmes. Kmalu se je razložil topot konj, korakanje moštva, škripanje težkih voz in zamolklo velevanje. Na trgu so se zbirali vojaki. Okna so se odpirala,

in ljudje so čudeč in boječ se popraševali, kaj to pomeni.

„Nekam se odpravljajo“, razlagal je Korenček in miril strašljivce, češ, saj sem jaz tu. — Od prošitje pa je prijezdil general, izpregovoril nekaj besedij s poveljniki in obrnil konja po klancu

proti mostu. Za njim se je obrnila četa konjenikov, za temi je šlo par topov in municijski voz, potem dolga vrsta pešcev in zopet četa konjenikov. Dolgo je bobnel in škripal most pod nogami in kolesi. (Dalje.)

Vladimir in Varjag.

„**P**remagal srečno si Jatvage,
Raduj se, Vladimir, te zmage!
Saj z dnem današnjim slavne bitve
Razširil dom si nam do Litve.
Preslavljaj ti bogov oblast,
Mi pojmo tebi slavo, čast!“

Omamljen glasnega klicánja
Zmagalec ljudstvu se poklánja,
In starešinam in boljarjem
In svečenikom pred oltarjem
Zakličé mladi poglavar:
„Bogovi hočejo svoj dar.“

Obilna res je milost boštva,
Med vami iščem torej moštva,
Da jeden vsaj za narod celi
K bogovom divnim se preseli,
Da jim zahvalo v raji dé,
Ko žrec prebode mu srcé.“

Kakó nemila ta beseda
Pretvóri žarna lica v bleđa!
In skoro bi iz rok bodala
Drhtečim žrecem k zemlji pala,
Da ne povzdigne tisti čas
Boljár besede sivolas.

„O kje so, kje so oni časi!
Kdo pač se danes sam oglasi?
Da vse prestrežemo prepire,
Svetujem jaz, o Vladimire:
Vrzimo kvišku kocek sklad,
Da žrtév nam pové njih pad.“

Pogled vladarjev zadovoljni
Pozdravi hitro ljud vesoljni;
In predno prav se rod ob Visli
Usodne svoje želje zmisli:
„Vrzimo kocke kvišku, dà!“
Že kocke padajo na tlà.

Kot mrak noči po zemlji črne
Med ljudstvom se novica zgrne,
In vanje trešči kakor strela:
„Varjaga igra je zadela.“
Prelepih lic in mladih let
Junak pred kralja stopi vnet.

Osupne kralj in kës ga speče.
Mladenič mu pokojen reče:
„Čemú bogovom hvale venec!
Jaz rad umrjem kot mučenec
Za narod zaslepljeni svoj:
A védi — Kristus Bog je moj.“

Iz hrupne množice neštete
Pred kralja se tedaj prignete,
Bolestno vikne in zajoče
Osivel mož — Varjagu oče:
„Bogovom vašim smrt, poraz!
Udan sem Kristu s sinom jaz.“

Sto mečev hipoma zasije,
Temà pušic oba pokrije.
In predno ljudstvu mir ukaže
In k sebi kralj prizove straže,
Prepast na licih, srd v očeh, —
Ležita mrtva že na tléh.

* * *

Z boljarji ne po mnogih dnovih
Vladar stoji ob dveh grobovih.
„Ne bodi kazen vam izgnanstvo!
Nò kazen bodi vam poslanstvo,
Da móž, znanečih blagovest,
Privêdete iz grških mest.“

Prijateljev sin.

(Izvirna povest. — Spisala *Pavlina Pajkova*.)

(Dalje.)

Župnik je bil povečerjal. Porinil je prazni krožnik sredi mize in na njegovo mesto razgrnil časopis.

Poleg časopisa na desni je ležala njegova tobačnica, na levi pisani robec. Pregledoval je to in ono v časopisu, Neža pa je pospravljala raz mizo.

A nekako dolgo je danes trajalo njeno delo; vedno se je obotavljala, kadar je hotela v kuhinjo.

„Ali se boš nehala sukati okoli mene?“ oglasi se slednjič župnik nekoliko nevoljen; „saj poznaš mojo navado, da želim po večerji imeti nekoliko pokoja!“

„Če je jedenkrat izjema, pa imejte, gospod, malo potrpljenja“, odvrne Neža.

„Ali ti že zopet kaka želja ali pritožba teži srce?“ vpraša župnik s prijaznejšim glasom, odloži časopis, porine si naočnike na čelo in radovedno pogleda Nežo.

„Teži, teži me, ko bi le smela govoriti“, odgovori hitro Neža, vesela, da je župnik uganil nje misel, „a žal, da v naši hiši človek ne sme več povedati resnice, kakor je bilo nekdanj dovoljeno. — Ona velika vsota denarja, katero sedaj hranite, ne dá mi mirú“, nadaljuje po kratkem prenehljaju; „sinoči nisem mogla zaspiti zaradi te skrbi.“

„Denar ti dela skrb?“ začudi se župnik; „ne umejem te.“

„Ker me, gospod, nečete umeti“, odgovori Neža zbadljivo. „Odkar je iz cerkvene pušice izginil denar, bojim se vedno, da ne bi oni ptič prifrčal tudi v župniško blagajnico zobat.“

„Ali veš, Neža, kako hudo obrekovanje si sedaj-le izrekla s to lahkomiselnostjo opazko? Iz pušice krasti — kdo bi neki mogel, če jaz hranim njen ključ? — In kdo za Boga bi kradel? Cerkovnik? Smešno! On, najpoštenejša duša, kar sem jih kdaj poznal! Slučaj, drugega nič kakor neugoden slučaj, da je v pušico nekaj časa kapljalo le po malem. Ta teden je pa zopet polnejša; zakaj pa sedaj ne krade tat?“

„Ker sem cerkovniku svetovala, naj zaklepa pušico; zato sedaj ne more tat do nje“, odgovori Neža samosvestno.

„Marta, Marta, ti si delaš skrbi in nemir brez potrebe. Zakaj pa tudi vedno iztikaš le tam, kjer je kaj temnega ali slabega! Življenje je itak samo na sebi dovolj žalostno, zakaj vidiš

le slabosti in hudobije okoli sebe, čednost in blagost pa preziraš popolnoma?“

„Vidim samo to, kar vidim in kar vsak pameten človek vidi in sklepa, ne več, ne manj“, odgovori Neža skoro razžaljena. „A vi, gospod, ste slepi in gluhi za vse hudobije in zaradi svoje blagodušnosti vidite samo betvico dobrega, kar svet še ima. Res, preveč ste prizanesljivi proti ljudem; za vsako slabost, če je še tako velika, imate lep izgovor.“

„Ljuba moja“, odgovori župnik otožno, „kdor je dolgo živel, veliko opazoval in veliko trpel, uči se potrpeti in prizanašati. Svet ima na tisoč očí, ušes in jezikov za obrekovanje. Kam bi prišli, ko bi hoteli obsojati človeštvo po razsodbi sveta? Kadar sodim, ravnam se samo po svoji vesti, zakaj vem, da samo vest pozna čednost, pogumnost in vero, torej zna najpravičnejše soditi.“

Neža je bila vsa mehka. Čemernost jo je vselej zapustila, kadar je župnik izustil svoje misli v besedah, v srce segajočih.

Res, nahajajo se osebe, v katerih milem pogledu in prijazni besedi je tolika mirnost duha, da kakor blagodejni solnčni žarek razsvetli in ogreje megleno obzorje.

In človek tako čudovite moči na dušo je bil naš župnik.

„Vi in jaz — kakšna razlika!“ dejala je na to Neža, ki je po sili zadrževala solze ganjenosti. „Vi ste svetnik, a jaz — no, denar pa vendar dobro skrivajte“, pretrgala je prejšnji stavek. „Ključavnice naših omar in predalov držé vse tako slabo.“

„Pohišstvo je pač zastarelo z gospodarjem vred“, méni župnik z nasmehom; „no, ona pisalna miza, mislim, da precéj dobro drži; tam sem shranil denar. Saj pa menda še ta teden dobimo zvonove, a potem ti preide ta mučna skrb, ti bojazljiva Neža, ti!“

„Potem pa lahko noč!“ pozdravi Neža in zapusti sobo. Med vratoma pa se še jedenkrat obrne in reče: „Prosim pa vendar lepo, da bi pogledali, predno greste počivat, ali je pisalna miza dobro zaklenjena.“

„Izpolnim ji voljo“, misli si župnik, ko Neža odide, „saj to ne stane več, kakor malo truda.“

Rekši vstane, otrese si sprednji del suknje, ki je bil potresen s tobakom, vzame luč in gré v sobano.

Bila je ta samo velika prostorna soba, a ker je navadno niso rabili, razven kadar je župnik napravil kako pojedino, imenovali so jo sobano.

Sobana je imela le malo oprave. Videl si v njej dve omari s steklenimi vrati za knjige, katere so bile spravljene v najlepšem redu, med obema omarama pa pisalno mizo, v katero je župnik shranjeval denar in važnejše spise. Na jednom koncu sobe je stala postelja visoko postлана za goste; sredi sobane pa je bila obedna miza, okoli katere so bili razvrščeni stoli. Na steni je visela velika ura in nekaj lepih svetih podob: to je bilo vse pohištvo te sobane. Imela je četvero oken in majhen železen hodnik, ki je gledal na župniški vrt.

Ko župnik stopi v sobano, udari mu nekaj na uho. „Vrata na hodniku so samo prislonjena; najbrž je sapa mahala z dveri sem in tje; od tod ono škripanje“, misli si župnik.

„Pametno méni Neža, da je treba z denarjem, posebno če ni naš, biti pazljivim. Vrata bi bila ostala celo noč nezaklenjena, ako bi ne bil sedaj prišel sem. In to bi bilo nevarno. Kako lahko zleze človek po trti na hodnik!“

Zaklenil je omenjena vrata s ključem in spredaj potegnil zapah.

Potem pregleda še pisalno mizo; ta je bila dobro zaklenjena.

Nato zapusti sobano, preudarjajoč sam pri sebi, kako da ne smé človek nikdar biti prevzet in misliti, da on sam najbolje vé in zna, da se zaničevati ne smé nobeden dobro hoteči nasvet, naj prihaja tudi od najpreprostejše osebe.

„Nežin nasvet je bil jako moder; kako sem ji hvaležen zanj!“

VIII.

Nedoločni ropot, katerega je čul župnik stopivši v sobano, in o katerem je ménil, da je prihajal od majajočih se hodnikovih vrat, imel je popolnoma drug izvir.

Pod posteljo, na pol čepé, na pol ležé, prežal je že več nego uro časa Nande, kdaj da bodo šli župniški stanovniki k počitku, da bi potem zvršil svoj zlobni namen.

Čitatelji lahko uganejo, kaj je namerjal Nande. Po nasvetu izprijenega tovariša Mihca odločil se je bil prodreti do shranjenega denarja za zvonove in iz velike vsote prisvojiti nekaj sebi. Dobro je vedel, kam župnik shranja denar.

Nekoč je župnik ležal nekaj dnij bolan, ko pride sluga davkarskega urada k njemu z nekim računom, da ga poplača. Takrat je dal župnik Nandetu ključ do pisalne mize in mu velel vzeti iz nje potrebni denar. Ob tej priliki je Nande zvedel, kje ima župnik svojo denarnico.

Takoj po večerji onega dné, ko so hlapci že bili šli na skedenj k počitku, zmuzne se Nande neopažen na vrt. Brez težave zleze po trti na hodnik pred sobano, katere vrata niso bila zaklenjena. Brez ovir je stal kmalu v sobani.

A v spodnjih prostorih je bilo še živahno; dobro je čul, kako je dekla pevala pri pomivanju posode; sedaj pa sedaj mu je zadonel na uho tudi tolikanj mu zoperni Nežin glas in pa rahlo župnikovo kašljanje. Vsi so bili še po koncu. Da bi šel na delo, ni bilo še misliti. Zlezel je zato pod posteljo, da bi ondi iz varnega kraja dočakal primerne trenutka za svoj zlobni namen.

Čas se je dozdeval mlademu hudodelniku silno dolg, ko je skrčen čepel pod posteljo. Vrat in hrbet sta ga začela boleti; nestrpnost s strahom se ga polasti, neprenosljivo mu postaja telesno in duševno stanje. Hoče se na hrbet vleči, da bi si nekoliko zravnal otrpnele ude, pa ko se obrne, padeta mu iz žepa dleta in vitrih, katero orodje je bil vzal s seboj, da ž njim vdere v predal pisalne mize.

V tem trenutju stopi župnik v sobano. Kri zastane Nandet, tako se prestraši. — Kaj, ko bi bil župnik čul ropot? Ko bi se hotel prepričati, kaj je bilo in bi v ta namen poklical Nežo? Ona, ta čarovnica, izvohala bi ga takoj. A kaj potem? — Život mu trepeče od strahú; zobje mu klepečejo, da s siloma stiska čeljusti, da bi se nič ne slišalo. Oh, zakaj je šel na to nevarno pot? Prokleti denar, da ga ni dobiti z lahka! klél je natihoma.

Polagoma se mu strah poleže. Župnik ni pokazal, da kaj sumi.

Zaklenil je hodnik, ogledal si pisalno mizo in odšel, odšel spat, kakor je mislil Nande.

V župnišču je kmalu potem zavladala tišina. Nihče se ni več oglasil, nič se ni ganilo.

Sedaj je prišel moj čas, misli si Nande in prikobaca iz svojega skrivališča. S trepetajočo roko prižge kos sveče, kateri je imel pri sebi in se plašno ozre okoli. Vse tiho, vse mirno, samo z dvorišča se je čulo zategnjeno lajanje psa čuvaja.

„E, kaj, kdo bo taka mevža! Kaj bi si budil vest za teh par goldinarjev, katere župnik lahko dodá od svojih brez škode! Kako bi se mi Mihec posmehoval, ko bi me sedaj videl!“ — Tako je motil glas vesti, katera se mu je oglašala v podobi strahú in trepeta.

Prav je rekel župnik, da je njegovo pohištvo zastarelo z gospodarjem vred.

Dvakrat je Nande z dletom dregnul v ključavnico pisalne mize, pa se je odprla.

V najlepšem redu so ležali v predalu posamezni zavitki različnih spisov, stare župniške

in cerkvene listine; o denarju ni bilo ne duha ne sluha.

„Da bi moje prestane muke bile zastonj?“ zamrmra Nande razdražen, ter prevrže zavitke, da bi kaj našel.

Nenadoma mu zažari oko. V razburjenosti je imel tudi dva debela zavitka bankovcev za spise.

„Denar, sam denar!“ vzklikne poželjivo. „Toliko denarja pa še nikdar nisem videl. Ko bi ga mogel človek vsega pobrati in zbežati ž njim daleč, daleč od tod, to bi bilo potem življenje! A za sedaj ni moč; premlad sem še. Vzbudil bi pozornost, ako bi sam potoval v daljni svet. Pa drugoč!“

Ogledal si je denar. „Samo stotaki! Ali ni nič manjšega denarja?“ misli si nevoljen. „Kje naj bi menjal stotak v naši vasi? Izdal bi se ž njim précej.“

Metal je denarje sem in tje, ob tem pa padeta iz zavitka dva manjša bankovca. Bila sta dva desetaka.

Hlastno seže po njiju, zvije ju ter vtakne v prsni žep. „Dovolj za danes; a sedaj proč od tod! Zdi se mi, kakor da mi goré podplati. Kolena me že več ne nesó, tako sem razburjen. Početek je vselej težaven, drugič pojde lože!“

Zaprł je pisalno mizo, ne da bi v njej poravnal nereda, ki ga je napravil; vtakne orodje, odklene hodnikova vrata in po onem potu, po katerem je prišel, spusti se na vrt in od tam preko vrtne ograje skoči na cesto.

Namenjen je bil poplakniti si prestane strahove s požirkom dobrega vina, a trnjeva vrtna ograja mu je pretrgala obleko na več krajih, da se tako razcapan ni upal med ljudi.

Dasi je po cesti do doma stopal počasi, prišel je težko sopeč pozno v noči domov. Pred hišnimi vrati si sezuje čevlje ter gré po prstih v spalnico, da ne bi vzbudil matere. Ni se je sicer bal, a zjutraj ne bi bil rad imel od nje sitnob; zbran je hotel biti v duhu, da bi bil pripravljen na vsak slučaj, ko bi nastala v župnišču krik in vojska.

Ono noč ni Nande dolgo mogel zatisniti očesa; proti jutru šele je nekoliko zadremal, a njegovo spanje je bilo nemirno zaradi hudih sanj.

Sanjala se mu je neka mešanica tega, kar je bil preživel sinoči: lezel je po trti na hodnik, a ob tem padel na tla in se močno pobil; prodiral je v župnikovo denarnico, a tu ga je Neža zasačila; domači pes ga je ugriznil bežečega v bedro. Jdnake zmedenosti so ga motile, ki so bile zanj strašne reči.

Ves poten in prestrašen se vzbudi iz mučnih sanj. Ko pa se domisli lepega denarja, kateri je sedaj njegova last, upokoji se kmalu.

Bilo je še rano, ker je bilo še mračno in v hiši še vse mirno; mati je še ležala.

Nande se sedaj udá premišljevanju, spati neče več, boji se hudih sanj.

„Kam naj sedaj shranim denar?“ Ta misel mu je belila glavo. Da bi okoli hodil z dvajsetimi goldinarji v žepu, ne kaže; pri delu jih lahko izgubi ali pa se ovadi ž njimi nepremišljeno. Njegova skrinja že davno ni imela več ključavnice; kam naj bi torej skrnil denar?

Misli in misli; naposled se odloči skriti ga polovico v slamnico svoje postelje. Kakor je mislil, tako je storil.

Brž vstane. Jeden desetak všije v telovnikov žep, drugi pa zaveže v cip rute ter ga utakne na posebno mesto v slamnico.

Ko je tako pri delu in ko misli, da so vse nevarnosti pri kraju, začne se kesati, zakaj ni zraven desetakov pobral še stotaka; skrnil bi ga bil lahko, kakor oni desetak, v posteljo in bi ga tedaj, kadar bi župnika vozil v mesto, tam zamenil.

Ko premišljuje, ali bi bilo varno ali ne še jedenkrat ponoviti včerajšnje delo, začuje se iz kuhinje glasno govorjenje.

Nenadoma prebledi. Srce mu hitreje bije; kolena se mu šibé. Hitro pograbi plahto in jo vrže na posteljo. Sedaj spozna ptuji glas: sosedja je prinesla kakor po navadi mleko za zajutrek in je govorila z materjo.

Jezen udari z nogo ob tla. „Tak strah, pa ne vem za kaj!“ huduje se sam nase.

Tu stopi mati v sobo, da bi ga vzbudila, kakor vsak dan.

„Ali si že po koncu? Pa že oblečen?“ začudi se žena. „Ali se gospod župnik kam popeljejo, da si vstal tako rano?“ Ko tako govori, začne postiljati Nandetovo posteljo.

„Ali ne morete čakati, da odidem?“ zakliče Nande ves razdražen in vnovič obledi, ko vidi, da hoče mati zrahljati slamnico. „Prosim vas lepo, mati“, nadaljuje nekoliko mirneje, dasi mu glas še vedno trepeče, mater pa odriva od postelje, „pustite slamnico za vselej pri miru! Vi mi vselej posteljete tako nerodno, da me zjutraj bolé vsi udje. Pogladite rjuhe in plahto, kolikor vam drago, a od danes naprej si bom postiljal sam po svojem vkusu.“

„Tako!“ reče, ko si je res sam nekoliko porahljal posteljo in, kakor rešen hude muke, lahno vzdihne: „sedaj pa vi uredite gornji del, kolikor hočete!“

Mati ga pogleda in se začudi.

„Kakor hočeš“, reče na to in pomaje z glavo. Sinova razdraženost, upadlo lice, znak razburjene, brez spanja prebite noči, njegov plašni pogled — vse to ji ni ugajalo. Ozre se s težkim vzdihom na božje razpelo, ki je

viselo nad Nandetovo posteljo, nje usta pa zašepčejo tiho molitev.

Uboga mati! Ni imela več moči in poguma, da bi se bojevala z izprijenim sinom. Vedela je, da ne z lepim, ne z grdim, ne s prošnjami, ne s solzami ne bo opravila več pri njem. Samo od Boga je še pričakovala njegovo izpreobrnjenje. Zatorej ni nehala moliti in upati.

Med potoma v župnijo zagleda Nande dva finančna stražnika. Že ko ju je zapazil izdaleka, zadregeta po vsem životu. Hitro se obrne in stopi na stransko stezico, ki je vodila na polje, da bi mu ne bilo treba ju srečati. Šele ko sta se vojaka izgubila izpred njegovih očí, stopi zopet na cesto.

„Strahopetec sem!“ zasmee se potem polglasno: „kaj vesta ona dva za ukradenih dvajset goldinarjev!“

Nesrečni Nande! Ali se nisi mogel iz teh uric v strahu in mukah prebitih prepričati, da je slaba vest najtežje in najtrje breme, katero more nositi človek?

Da ono jutro Nande ni z lahkim srcem stopil v župnišče, kdo ne bi tega verjel? Potuhnjen je hodil sem in tje, opravlja svoje vsakdanje delo, ker danes si ni upal nikomur pogledati v obraz. A zanj se tudi ni zmenil nihče. Neža mu je naročila delo, katero naj opravi na vrtu, ker gospod župnik je šel za rana v dobro uro oddaljeno vas, kjer bode imel s tamošnjim gospodom bilje in ga torej ne bo nazaj pred večerom. — Potem gre zopet hitro

v kuhinjo, od koder se ni prikazala do večera, ker so imeli oni dan pranje.

Nande začne dihati prosteje; saj nihče niti ne misli na denar!

Njegovo delo na vrtu je bilo ravno hodniku nasproti. Poželjivo zre večkrat nanj; vrata so bila še široma odprta, kakor jih je bil on zapustil po noči. Na trti je visel kos njegovega srajčnega rokava. Hitro pobere kos cunje, zameži z očmi, misleč si natihoma: „Nocoj te bom menda zopet jahal, preljuba moja trta!“

Neki „pst — pst“ in prisiljeno pomenljivo kašljanje ga vzdrami iz premišljevanja. Obrne se in zagleda onkraj vrtnega plota kuštravo Mihčevo glavo.

Nande se mu približa.

„Ali si nocoj kaj dosegel?“ vpraša tovariš s tihim glasom.

„Nič; ni mi bilo mogoče; hodnikova vrata so bila zaklenjena, pes je silno lajal, nevarnost je bila velika: moram prežati na ugoden trenutek, da me ne zasačijo“, nalaže se Nande.

„A podvizati se moraš, dokler bo denar še tu“, nasvetuje Mihec. — Hoče še nekaj pristaviti; a hitro jo pobriše naprej, ker so ljudje prihajali po cesti.

Nande se namuzne in pravi sam pri sebi:

„Pametno sem ravnal. Kaj je Mihcu treba vedeti za vsak krajcar, katerega tako krvavo pridobim? Primaruha, on uživa od mojega denarja več nego jaz, a skrbi in nevarnosti prestajem samo jaz.“

(Dalje.)

Ženin kos.

Sedí na veji črni kos,
Otožen nič ne poje;
In suče klun in viha nos,
Premišlja stanje svoje.

„Pomlad je tu, družice ni,
Ženiti se bo treba;
Kje boljša druga se dobi,
Ne znam, uboga beba.“

Že dvakrat drugo sem dobil
Pri našem črnem rodu,
Mladiče dvakrat sem valil,
Pa niso mi po godu.

Saj oče vsak, ki kaj umé,
Za to se prizadeva,
Da sin zna več kot oče vé,
Da hčerka lepše peva.

Roditelj vsak, če ni lenuh,
Življenje zboljša deci,
Da deca slajši ima kruh,
Da v čedni je obleci.

Mladič moj vsak je bore kos;
Res žolte dam jim klune,
A vsak je v črni suknji, bos,
Ubira iste strune.

Drugje dobiti drugo čem
Med rodom plemenitim,
Dobiti si zaslugo čem
Z zaródom ukovitim.“

Kos dvigne krila, snubit gré
Leteč z visoke hoje,
K sosedu pride do vežé,
Kjer pisane so šoje:

„Sosedovi, jaz ženim se,
Kar dajte mi nevesto!
Za doto nič ne menim se,
Da le dobim si zvesto.“

„O kaj si zmisliš, črni kos,
Mi smo gosposki ptiči;
Ti pa preprost si, črn in bos,
Ti ženi se z vrabíči!“

Kos stresne perje, odleti
Med dolgorepe srake;
Tu snubstvo svoje ponovi,
Pa čuje spet jednake:

„Naš plemeniti sračji rod
Da ženil bi se s kosi —?
Sirota kos je, ni gospod,
Le črno sukngo nosi.“

Kos išče druge še drugod
Pri detalu, pri žolni:
A kosa smešijo povsod
Napuha ptiči polni.

In kos oplete cel okraj,
Po drugi povprašuje;
Ko vrne se v domači gaj,
Tu slavca peti čuje.

Gre k njemu: „Slavec, kaj povem:
Že dolgo iščem druge,
A sosed slednji mi je nem,
Stori mi ne usluge.

Že plete gnezdo slednji ptič,
In že valijo mlade:
Jedino jaz sem še samič,
Da združim se, ni nade.

Daj hčer mi svojo, kume ti,
Da jedno vsaj dosežem;
Če plemenite ni krvi,
Vsaj pevce boljše zležem!“

„Za plemstvo nisi, sosed moj,
Ne zate šoje, srake;
Sicer ne bo pel zarod tvoj,
Potomci bodo spake.

Zelena suknja zate ni,
Ne bele, sive baže,
Kos bodi črn in bos, kot ti,
In poj, kar Stvarnik kaže.

Ne plemenit je pevec tak,
Ki išče plemstva v krvi,
Ker plemič, kos, je pevec vsak,
In pevec — plemič prvi.

Domá se ženi, sosed moj,
V domačem črnem rodu!
Kot oče te učil, zapoj,
In vsem bo to po godu!“

Na hojo sivo kos zleti,
Zažvižga in zapoje:
Družica brž se mu zglasi:
Odpoje z veje svoje.

Zdaj plete gnezdo črni par
In si udano služi,
Ker pametna je slednja stvar,
Ki s svojimi se druží.

Anton Hribar.

Črtice z avstrijskega juga.

(Piše dr. Jos. Marinko.)

(Dalje.)

Da preveč ne dolgočasim čitatelja z opisovanjem mesta, stopiva v okolico sarajevsko, da se nekoliko razvedriva. Neko popoldne sem jo krenil z dvema duhovnikoma in s stavbarjem Štajercem Holcem k župniku v Sarajevskem polju. Peljali smo se s konjsko železnico do kolodvora, potem pa z železnico do postaje Ilidže prav mimo „Stupa“ sredi Sarajevskega polja, kjer nas je župnik Venhuda že zagledal ter nas prijazno pozdravljaj.

Pot je bila prijetna. Od Ilidža smo hodili kakih 25 minut nazaj ob železnici proti Sarajevu in bili smo v „Stupu“, kjer nas je z odkritosrčnim veseljem in hrvaško gostoljubnostjo sprejel župnik Franjo Venhuda. Ta obisk mi je ostal v posebno dragem spominu, ker sem tu videl, kaj stori katoliška navdušenost in apostolska gorečnost.

Gospod Venhuda je bil prej nadbiskupski tajnik v Sarajevu. Prišel je v Bosno iz moravske Hane, da pomaga sorodnim si Jugoslovanom. Nadbiskup je spoznal brž njegovo nadarjenost in gorečnost za čast božjo, njegovo neumorno delavnost in železno značajnost. Poplašal ga je. Pa kako? Imenoval ga je župnikom novoustanovljeni župi v Sarajevskem polju. Bilo je plačilo, katero bi bil marsikdo odklonil z nevoljo.

Župnija „Stup“ v Sarajevskem polju, kakor se zove, ločila se je od sarajevske. Razteza se blizo do hercegovske meje nad 30 km daleč,

vendar šteje le nekako 1000 katoličanov, drugi na tem velikem prostoru so ali razkolniki ali pa mohamedani. Ko je dobila župnika, ni imela še nobene župnijske cerkve; le neka razdrapana kočja je stala sredi Sarajevskega polja, ki je bila pa tako mala, da je krila med službo božjo samo duhovnika, ako je bil dež, narod pa je molil Najvišjega pod milim nebom. Za župnika je bil zgotovljen samo hlev, župnišče je bilo sicer že pod streho, ali ni imelo niti oken niti vrat. V tako siromaštvo je prišel meseca grudna v trdi zimi mladi župnik.

Ali trdno zaupajoč v Boga in njegovo pomoč se je lotil dela. Sklenil je, da napravi tu sređišče novi župniji. Najprej je zgradil iz desák kakih 12 do 15 metrov dolgo cerkev; pokrtil jo je istotako z deskami, posadil na streho križ — in cerkev je bila narejena. V tej cerkvi je obhajal prvič rojstvo Gospodovo — kakor je dejal — z večjo pobožnostjo, kakor bi je bil v sarajevski stolnici.

Pa kje je prebival župnik, dokler se ni dovršilo župnišče? V hlevu, in tudi nadbiskupa je sprejel v hlevu, ko je došel prvič v Stup. Marsikom bi bilo srce upalo, zakaj ubožni narod ni mogel dati skoro nič, toda mladi mož se ni dal oplašiti. Prihitela sta mu v pomoč oče in mati iz Morave in ga podprla z novci, sam pa je prosil in dajal — in sedaj ima popolnoma dogotovljeno župnišče pa tudi zidano cerkev, ki je za Bosno velika in lepa. Ko smo jo ogledovali, slikali so jo, sicer preprosto a vkusno.

Dné 15. velikega srpana istega leta pa jo je posvetil nadbiskup dr. Stadler. Toliko je učinil v kratkem času v Sarajevskem polju sredi med razkolkniki in Turki vrli Čeh Venhuda, ki je razven tega prav spretno urejeval mesečnik „Glasnik presvetoga Srca Isusova“. ¹⁾ Ni-li tak mož pravi junak! Čudijo se mu Turki, jezé se razkolkniki.

Izlet v Sarajevsko polje nam je bil tako všeč, da smo sklenili tudi drugi dan pohiteti iz mesta, in sicer na visoki Trebević (1629m), ki nas tako ljubo pozdravlja tam od juga.

Zapustili smo mesto ob 8. uri zjutraj, ker so se nekateri nekoliko preveč zamudili. Bili smo prav dobre volje. Prestopili smo Miljačko ter šli nekoliko časa po Appelovi cesti, pa kmalu krenili v stran ter lezli po jako težavni kameniti stezi levo na višavo Hrid; to je prava „turška“ pot. Kaj je to, vé samo tisti, ki jo je poskusil. Visoki kameni sto in sto let na istem kraju, so se ogladili, da so jako polzki; najbolje je, da vzameš za par forintov bosanskega „samara“ (konja), ki ti stopa varno kakor koza. Gorjé pa ti, ako hodiš peš, pa imaš kurja očesa! Mi smo hodili peš; pot nas je oblival, a vendar šlo je.

Hodé nekako jedno uro smo prisopihali po isti cesti do visokega stožčastega griča, na katerem vrhuncu je zasajen močen drog. V nekoliko minutah smo na njem, na Vélíki Kapi nad Sarajevom. To je kraj, s katerega nekako najbolje in najlaglje pregledaš glavno mesto bosansko. Res lep razgled! Glej, kako veličastno se ti razprostira po gorskih bokih ta in ona stran Miljačke visoko gori do nekdanje turške bastije, katero so tudi naši pripravili za vojaške namene! Dobro ločiš posamezna večja poslopja, ki krasijo mesto. Jako milo dé očesu pogled na turške „kuće“; vsaka ima svoj vrt — bašča — da so videti hišice kakor beli otoki na zelenem morju. Res prijetno pa tudi koristno: brez onih vrtov bi morali nečedni mohamedani bolehati, zlasti še ženske, ki prihajajo sicer le malo pod milo nebo. Trdnjavi nad mestom so dodali naši še na treh višavah močne utrdbe bliže in dalje. Trd kos kruha bode imel sovražnik, ako kdaj dojde semkaj; pozdravila ga bodo bronasta usta z gromečimi besedami. Prostor, na katerem stoji mesto, je jako razprostran; tako obširno „evropsko“ mesto bi imelo vsaj 100.000 stanovnikov, a v teh turških „kućah“ jih ni niti tretjina. Ako kdaj dojdeš v Sarajevo, ne zabi potruditi se na Vélíko Kapo, trud jedne ure se ti izplača.

Naprej na Trebević! Začetkom smo hodili po kamenti poti do sedla Vaganj, od koder se pot bolj in bolj vzdiga do Dovličev kake dve in pol ure od Sarajeva. Ker smo šli vsi prvič

¹⁾ Sedaj ga urejuje p. Josip Cilenščak v Travniku. Tiska se v Zagrebu pri Scholzu.

na Trebević, nismo za gotovo vedeli, kod nam je iti dalje. Dobili pa smo nekega Bošnjaka, ki nam je kazal pot, deloma skozi lep gozd, deloma skozi grmovje prav do vznožja podolgovate gore. Toda mesto naravnost na najvišji vrh smo jo mahnili bolj proti severu ter morali prekoračiti tri dokaj visoke vrhove, predno smo prišli na najvišji vrhunec — Trebević. Razgled z njega je istinito krasan; vidi se na visoke gore in bližnje doline. Ravno pred nami, globoko v dolini, se nam blišči Sarajevo v popoldanski svetlobi; na severu in na vshodu se mično vzdigajo više in više planine pokrite z gozdovi, tje do Romanje Planine, ki ti zapira daljni pogled. Proti jugu in zahodu pa je pogled mnogo bolj prost. Južno je visoka planota Jahorina; videti je, kakor bi bila velikanska gora kar vodoravno odrezana; na okrog so nekoliko višje gore. Dalje imaš rtasti stožec Kmor, valoviti Volujak, močoni Maglič, razdrti hrbet visoke Treskavice in Bjelasnice. Daleč, jako daleč pa se izgublja v sinjih višavah triglavi vrh Dormitor v Dalmaciji — pred njim mnogo bliže pa nas pozdravlja temno obraseni Igman, pod katerim je prelepo Ilidže, izviri reke Bosne in razprostrano polje Sarajevsko.

Mudili smo se na vrhu nad jedno uro; pa je bilo tudi treba nekoliko pokrepčati se po prestanem trudu.

Gredé nazaj po drugem, krajšem potu smo čuli ob cesti ljubko žuborenje. Kje je voda? Glejte ilovnate cevi prav izpod Trebevića: po njih hiti voda proti dolu. Pa kako do nje? Zagledal sem na nekaterih krajih kup kamenja nad cevjo ter si mislil, da to ni brez pomena. Razmečemo tak kupček, in res je bila pod njim cev razbita, tako da se je lahko zajemala iz nje hladna tekočina. Preprosta, ali vendar pripravna naprava!

Čista voda je bila skoro ledeno mrzla. Vroči smo bili vsi; radi tega so se nekateri gospodje, s katerimi sem hodil, nekoliko ohladili, predno so si privoščili vode, — a jaz in še nekdo drugi sva brž pila, češ, saj gremo naprej, ne more škoditi. A skupila sva, kar sva zaslužila z nepotrpežljivostjo. Oni sopotnik je bil drugi dan tako hripav, da je težko govoril, jaz pa sem dobil na ustnice take hraste, da sem jih prinesel še celó v Ljubljano.

Ta preprosti vodovod je stari, turški; sedanja vlada je napravila po najnovejših pravilih drugi, ki preskrbuje Sarajevčane z izvrstno vodo z višin na vshodni strani.

Šli smo mimo Vélíke Kape po globokem jarku, prav strmo, pa naravnost v Sarajevo. Sicer utrujeni, ali vendar popolno zadovoljni smo prišli domov s sklepom, da jutri zopet pogledamo kaj novega v okolici sarajevski.

Bosanka.

Po utrudilnem potu sem drugi dan — bilo je proti koncu malega srpana — spal nekam dolgo. Ne bilo bi mi sicer nič škodilo; toda prejel sem bil zvečer listič od nekdanjega součenca B., ki je sedaj profesor v Dubrovniku, da me pričakuje v določenem hôtelu. Ko sem prišel tjekaj, odšel mi je bil že v Kiseljak. Sicer pa je bil ta dan zopet prav razvedrilen. V prijetni družbi sem se ob 9. uri odpeljal z vlakom v Ilidže, kamor vozi vsak dan po večkrat posebni vlak, poln sarajevskih izletnikov.

Ilidže (turška beseda za kopel) je staro, baje že Rimljanom znano žvepleno kopališče. Turki so je oskrbovali slabo, sedanja vlada pa je je res povzdignila. Pelješ se tjekaj po rodovitnem Sarajevskem polju, po katerem se zrela pšenica ziblje v polnem klasju. V pol ure si pod bujno obraseno goro „Igman“; kolodvor, na katerem izstopiš, je kaj lepo poslopje. Brž zraven njega je gorko žvepleno kopališče, poleg tega pa mrzlo v potoku Željeznici. Ime je dobil potok od železa, ker ima v sebi mnogo te rude. Krasne zgradbe je napravila tu deželna vlada. Kopališče veže v polkrogu dolgo hodišče s prostornim paviljonom; v središču je hôtel preskrbljen z vsemi novejšimi ugodnostmi in dvema paviljo-

noma za godbo in igre. Zgrajeno je vse v švicarskem zlogu. Prostor v polkrogu lepšajo cvetlični nasadi; od teh naprej se razprostira park. Zanj so porabili deloma stara drevesa, večinoma pa je na novo zasajen. V nekaterih letih bo tu prekrasno bivališče; da, že sedaj se ne more veliko mest ponasati s tako mičnim letoviščem, kakor je Ilidže pri Sarajevu.

Ogledali smo si nasade, videli, kakó se lené v senci blizu kavarne Turki in Turkinje, katere nam obračajo hrbet, ko se bližamo; gledali smo, kako parni stroj vleče vodo iz globine, kjer se koplje vodnjak za pitno vodo; slednjič pa smo se vseli h kosilu: postreglo se nam je prav dobro za primeroma majhno ceno.

Po obedu hajdi po novo zasajenem, kakor ravnilo premem drevoredu, tri četrt ure daleč k „vrelom Bosne“. Pa kaj so „vrela Bosne“? Po domače bi rekli „izviri reke Bosne“. Vroče je, pa nič ne dé. Gremo po zgodovinskih tleh, pogovarjamo se prijetno, in tako zábimo, kako dolga je pot. Že stojimo pri lepem, v arabskem zlogu napravljenem kiosku, ki je ravno koncem gladke ceste, prav v vznožju Igmana-gore. Iz kioska je prav vabljev pogled čez Sarajevsko polje tje do glavnega bosanskega mesta in gorâ, ki je obdajajo. Hitimo dalje mimo gostilne, v katero nas brezuspešno vabi prijazni gostilničar: tu so vrela Bosne. Izpod Igmana ti vre bistra, mrzla voda iz neštevilnih votlin; précej goni mline in pile (žage) ter napravlja široko reko, ko se po nekaterih korakih, zvijajoč se med grmi in drevjem, združijo različni curki v celoto. Mičen pogled, izvrsten dom za vkusne postrvi!

Pa res, glej, tam na levi ob največjem toku ti meče dekla, kakor je videti, sredi iztoka ribe na suho. Stopimo bliže! Istinito: v reki ima leseno luknjičasto posodo in v njej vedno živih postrv. Gospoda, sedeča pod košatim drevjem v lopi nad vodo, zahteva ribjega mesa, ribica mora dati življenje. Iz mrzlega toka pridejo v gorko ponev, in prej nego v pol ure jo že reže bradati Srb v veseli družbi, ki prepeva „Kje dom je moj?“ Nedolžna žival mora poginiti, da si človek sladi življenje.

Tudi mi si moramo nekaj privoščiti; najbolja je bistra studenčnica, ki se meri z najboljšimi gorenjskimi vodami.

Ali samo s tem bi gostilničar ne bil zadovoljen; torej še par steklenic svežega sarajevskega piva za žejno grlo, potem pa naprej proti vasi Blažuj, ki je od nas še kakih 20 minut ob cesti proti severu. Pa čemu tjekaj? Vabi nas lepo novo šolsko poslopje, ki ima napis: „Srbsko-pravoslavna narodna osnovna škola.“ To priča, da bivajo tu razkolni Srbi. Vas nima dandanes nič posebnega, nekda pa je bilo drugače. Pred več

nego 400 leti je bil ravno tu ali vsaj v bližini kraj Vrhbosna, sedež biskupu katoliškemu, sedež župe vrhbosanske. Kako ljuto klanje je divjalo tu, ko si jo je večkrat osvajal in osvojil Turčin po krivdi domačih knezov!

Po smrti kneza Pavla Radinovića sta se njegova sinova Peter Pavlović in Radoslav zvezala s Turki proti kralju Ostoji l. 1416. Ž njuno pomočjo so si Turki osvojili mesto Vrhbosno in vso župo istega imena. Kralj Tvrtko II. jo je dobil zopet v last, pregnavši Turke iz vse Bosne. Že l. 1436. si pridobi Murad II. ynovič Vrhbosno, ki je bila odslej glavni sedež in orožnica turške sile, središče, od koder so Turki zapovedovali Bosni in njenim velmožem.

Tudi poslednji čas je bil ta kraj znamenit. Tu v tej vasi je bila kočica — pred par leti se je

podrla — znamenitega Hadži-Loje, moža, ki je bil poprej navaden ropar, a je znal l. 1878. turško ljudstvo tako ukrotiti, da mu je bilo hoté ali nehoté vse pokorno. Postal je v Sarajevu voditelj upora zoper Avstrijo. Grozno je čuti, kako je silil tudi kristijane, da so šli ž njim. Koliko jih je poginilo pod njegovim bodalom, koliko jih je prišlo po njegovem povelju na kol! Avstrija ga je ujela ter odvedla iz Bosne.

Ozriva se nekoliko okrog. Pred seboj v daljavi imava Sarajevo, odprto je ravno proti nama; vidiva Veliko Kapo, gledava trdnjave, smeji se nama Trebević, vidiva množino drugih gorá, najbližje pa zeleni Igman, ki pošilja iz svojega vznožja bistro Bosno.

Sedaj pa hajdi po istem potu v Ilidže, in od tod po železnici v Sarajevo! (Dalje.)

Loka.

(Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal Fr. Pokorn.)

(Dalje.)

Prva žalostna prikazen, ki se je izcimila iz tedanjih razmer, bila je neka verska ločinka, ki se je zvala „mučenci“, ker so se bičali in uganjali raznovrstne neumnosti. Ta zmota se je jako razširila tudi okrog Loke; ščuvali so ljudi k vstaji in da naj nikari ne plačujejo davkov. Tako govori poročilo loškega oskrbnika Filipa pl. Siegesdorfa z dné 30. grudna l. 1584.

Luteranstvo je jako pokvarilo nraavnost in versko življenje na zemlji loškega gospostva. Še dolgo potem, ko so bili zatrti krivo vero, dogajale so se razne žalostne in praznoverske stvari. Posnamemo jih lahko iz deželno-sodiških in kazenskih zapisnikov v l. 1625.—1689. Bere se o raznih klatežih, potepuhih, ki so kradli po cerkvah sv. posode; posebno o ženskih, ki so vraže uganjale s svetimi hostijami ali jih prodajale Judom. L. 1651. dné 11. vinot. so zaslišali neko Anico Wurnik zaradi vraž in drugih enakih stvari; dné 10. vel. travna l. 1652. so sežgali Katro Plošavnik zaradi enakih zločinov. Pankracij Tajne je delal zaradi zakonske nezvestobe na praznik vnebohoda Kristusovega l. 1654. pokoro in sicer od 6. ure zjutraj pa do velike maše, pred cerkvijo na Fari. Pokora pa je bila ta, da je imel roke na križ razpete; potem pa so ga pregnali iz loškega okraja. Tudi detomork je bilo mnogo kaznovanih. Jako opešala je tudi duhovščina; bilo je treba zares resnobne ostrosti, da se je okrepčalo versko življenje.

Da bi se obnovila prava pobožnost, ustanovila se je bratovščina Marijinega Oznanjenja ali Crngrobska bratovščina, katere namen je bil pospeševati med Ločani novo katoliško življenje po priprošnji Marijini. Udov je imela v kratkem času ogromno število iz vseh stanov od blizu in daleč. Pa tudi drugih bratovščin se je kmalu ustanovilo več: kakor vednega češčenja presv. Rešnjega Telesa, rožnivenška za duše v vicaht itd., katere so pospeševale bogoljubno življenje.

Dné 17. svečana l. 1601. pride katoliška komisija pod vodstvom škofa Tomaža Chröna iz Ljubljane v Škofjo Loko, da bi se odpravili ostanki Lutrove vere. Brizinški oskrbnik loškega gospostva, Andrej pl. Seidelshofen, ji pride naproti z nekoliko jezdecit ter jo prijazno sprejme; v mesto gredočo so jo pozdravili s strelom. Tri dni je ostala v Loki, in précej drugi dan po prihodu je imel škof desetim odličnejšim protestantovskim meščanom v gradu govor, da bi jih izpreobrnili. Drugi dan potem so prisegli, da bodo odslej zvesti katoliški veri, in v dokaz temu so na glavnem trgu sežgali vse Lutrove knjige. Ko je odhajala komisija z dobrim uspehom, dal je glavlar zopet streljati za slovo.

Cerkve, katere so bile dotlej jako zanemarjene, osnažili so zopet in uravnali v katoliškem duhu. Samostan loških klaris se je preje štel še k najbolj rednim in je živel po pravilih, ob času luteranstva pa se je popačil in zanemaril. Izmed 52 redovnic so ostale naposled štiri, in vsi samostanski dohodki so prišli pastorcem v

roke. Sedaj se je zopet prenovil in zlasti sprejel ostro klavzuro.

Duhovsko življenje se je polagoma očistilo in prenovilo. Duhovščina se je zbirala k skupnim

Imovita domačinka v sveti deželi. (Po fotografiji.)

duhovnim molitvam; posebno ob praznikih so prihajali bližnji duhovniki k Fari. K večernicam jih je vabil zvon prejšnje popoldne ob določeni uri; zato zvoni še dandanes v Stari Loki vsako

saboto ob jedni uri z velikim zvonom, kar se je ohranilo iz prejšnje dôle. V postnem času so se zbirali predpoldnem ob 11. uri k večernicam, kar je tudi naznanjal zvon. In še dan-

danes zvoni v postnem času v obeh loških župnijah ob 11. uri. „Mlinarjem zvoni“, pravijo, „da pripravijo moko za žgance“, ker so pozabili prvotni pomen tega zvonjenja.

L. 1631. je popotovala soproga kralja Ferdinanda čez Trst na Dunaj, in Ločani so ji poslali osem konj za spremstvo.

Imeniten dogodek iz te dôle je, da je škof Vit Adam pl. Grebeck leta 1632. ljubljanskemu škofu Tomažu Chrönu zastavil Loko, ker je potreboval denarja, in sicer za 200 zlatov, 594 $\frac{1}{2}$ beneških srebrnih kron in 228 državnih tolarjev, kar bi znašalo po naši veljavi približno 2187 gld.

Tri leta potem so se v Loki zbirali vojaki Gonzagovega polka za tridesetletno vojsko.

V onem času so se po loških cerkvah uvêdle prve orgle. Pri „Materi fari“ so zapele prve orgle leta 1626., v cerkvi sv. Jakopa v mestu l. 1634. in v Crngrobu l. 1649. Ljudstvo je bilo vse vneto za to novo napravo, ki je močno pospeševala službo božjo in ljudi vspodobujala za večjo gorečnost in mu dajala veselje do cerkve. Tudi opazujemo, da je največ vkusno izdelanih, zares umetnih oltarjev po raznih cerkvah loških iz te dôle. Ti nam kažejo, da je ljudstvo takrat mnogo žrtvovalo za olepšavo Gospodovih svetišč. Mnogo pobožnih ustanov izvira iz tedanjega časa. Zidala se je tudi šola l. 1627., sedanja „Kadilčeva hiša“ poleg mestne župne cerkve. Ustanovil jo je Staroločan in posestnik Mihael Papler, plemenit mož, in sicer, kakor slove napis: v čast božjo, domovini in mladini pa v blagor. —

*Got zv ern, disem Vaterlant vnd dessen
Ivgent zv Wolfart.*

Poživila so se društva rokodelcev ali cehi, ki so se bila nekako razrušila v dôle reforma-

cije, zakaj mnogo trdovratnih in svoje glavnih obrtnikov je moralo takrat mesto zapustiti. Tako vidimo, da je škof Albreht III. Sigismund dne 19. vel. travna leta 1662. podelil čevljarjem in usnjarjem njihove pravice, pekomo pa že dne 22. vel. travna l. 1652. Oni so jih pozneje prejeli še od cesarja Leopolda I. dne 12. rožnika l. 1674., kakor tudi kovači dne 5. sušca l. 1678. Peki so jih dobili pozneje še od cesarice Marije Terezije dne 26. rožnika l. 1748. Tako se je jako povzdignil rokodelski stan v Loki.

L. 1683. se je pri loških podložnikih zopet pobiral turški davek. Sam tedanji starološki župnik Andrej Hudačut je odštél 124 gld. deželne veljave in leta 1684. zopet poleg mnogo drugega, tako, da je žalosten vzkliknil: „O patientia, sed nondum finis!“ (O potrpežljivost, pa še ni konca!) Tudi lakota je večkrat trla ljudstvo. L. 1675. so iz lubja in lanenega semena napravljali kruh. O tem še pripoveduje prosto ljudstvo. Lačno leto je bilo tudi l. 1686. Dvanajst let pozneje pa je 19. vel. srpana požar pokončal spodnji trg v mestu, kakor kaže slika z napisom v špitalski cerkvi. Pogorelo je petdeset hiš s cerkvijo vred. Popreje že, l. 1660. je pa pogorel nunski samostan z drugimi poslopji v dan sv. Janeza Krstnika; ta požar je jako zbegal in prestrašil vse Ločane.

Ločani so bili vedno jako goreči za dobro stvar. To nam kaže tudi zgradba kapucinskega samostana v Loki l. 1707—1709. Prostovoljno so pomagali ljudje, bližnji in daljnji, pri tej stavbi. Nad 600 ljudij je delalo in pomagalo neprenehoma, mlado in staro, moški in ženske so se izkušali, kdo bo storil več. Potem, pravim, se ni čuditi, da sta bila samostan in cerkev dodelana v 3 poletjih, dasi je bilo treba vso tvarino skupaj spraviti od daleč. Požrtvovalnost in loška dobra volja ste premagali vse težave. (Dalje.)

Potovanje križem jutrove dežele.

(Piše dr. Fr. L.)

(Dalje.)

V. V Betlehemu.

Sveti večer ponuja vsakemu vernemu kristjanu najslajšega veselja, četudi je v borni koči na samotni gori. Seveda vse drugače se obhaja sv. večer na onem kraju, kjer je sv. Devica rodila Izveličarja sveta — v Betlehemu. Ker je bil naš Pajer prvič v sveti deželi prav v mesecu grudnu, imel je priliko praznovati sv. večer v Betlehemu.

Pot iz Jeruzalema v Betlehem¹⁾ je prav prijetna in tudi ne dolga. V dveh urah jo lahko prehodiš. Ker je hotel Kristijan biti nekoliko mogočnejši in imenitnejši na dan svojega godú, t. j. božični dan, najel si je osla in plačal zanj deset pijastrov, kar je nekaj manj kakor 1 gld.,

¹⁾ Ker sem to pot in razne zanimivosti ob njej opisal v „Jeruzal. romarju“, ne morem istih stvari opisovati tukaj. Tu govorim bolj o čustvih, mislih in „vtiskih“ na tej poti. — Pis.

dobil še nekega ptujca za tovariša in mahnil popoldne v Betlehem. Tovariš je hodil peš in imel veliko nadlogo s čevljem, ki ga je žulil, zato sta hodila le počasi. V grškem samostanu sv. Elije, ki je na lepi višavi prav blizu ceste, nista se oglasila zastonj; dobila sta nekaj pijače in črne kave. Od tod naprej pa jima je bila sreča manj mila. Rosil je dež, temno je bilo močno, in naša potnika nista zavila na pravem kraju s ceste v Betlehem. Šla sta naprej mimo Betlehema in jo mahala menda proti Hebronu. Dobro, da srečata vsaj nekaj Beduvinov; povedó jima, da sta celo uro od Betlehema naprej in jima torej treba kar vrniti se. Ker nista znala sama poti, naprosita z besedami in znamenji domačine, naj jima kdo pokaže pot in ju spremi do Betlehema. Za nekoliko bakšiša jima oni res ustrezajo in privêdejo oba do mesteca. Bilo je ob 9. uri.

Betlehemske mestece ima res prijazno lice. Dasi prihajajo sem vedno romarji, vendar je tu mirno, prijetno. Na sv. večer je pa silno živahno, ker domačinov in ptujcev kar mrgoli po ulicah in hišah. Mnoge luči, lepo petje, jutrovska obleka — to gane pač lahko človeka, ki se zna globoko in živo zamisliti v čase, ko je le-sem prišla sv. družina. Res se je od tedaj do danes premenilo mnogo, a kraj in nekoliko tudi značaj ljudstva — je ostal. Rad verjamem, če tudi nisem izkusil, da je sv. večer v Betlehemu za vernega človeka znamenit dogodek za vse življenje.

Kadar govori človek iz srcá, vredna je govorica zlatá, in zato naj govori Pajer sam, kako se mu je godilo v Betlehemu, če tudi govori nekoliko nenavadno.

„V Betlehemu sem oddal najprej svojega osla nekemu Arabcu in mu naročil, naj ga prižene zjutraj v frančiškanski samostan, potem pa sva s tovarišem korakala naravnost proti samostanu. Ko sem bil pred cerkvijo in samostanom in sem pomislil, da je nocoj sv. večer, da je jutri moj god, da sem daleč od domovine, kjer je polno snega, a tukaj je skoro vse v cvetju, ko sem pogledal svetlobo na vseh straneh in poslušal ganljivo petje betlehemske mladine, prijelo me je, da sem glasno zajokal, ne od žalosti, ampak od veselja, potem pa sem zapel pred samostanom v materinem jeziku božično pesem, kakor sem jo znal:

Nikar ne dremajte,
Zvesto poslušajte:
Na judovski zemlji
Se čudo godi.

Ko tako pevam, pristopi k meni frančiškan, bil je p. Janez, in me vpraša: „Dragi popotnik, kaj pomeni to, da požete tukaj tako glasno in se ob enem jokate?“ Jaz mu povem vse od-

krito, kakor mi je bilo v srcu, tudi, da je jutri moj god in kako me je ganilo, da sem prišel prav ta čas v Betlehem. Frančiškan me objame in naju takoj odvêde v samostan. Tukaj nama lepo postrežejo, potem odkažejo sobo za bivanje z dobro posteljo. Ko so odpeli jutranjice, začela se je o polnoči velika slovesnost. Midva sva bila prav blizu oltarja in videla prav dobro patrijarha Valerga, ki je opravljal službo božjo. Tudi govoril je, in sicer v laškem jeziku, ter razložil pomen Gospodovega rojstva. Med ljudmi sem opazoval resnično pobožnost, četudi je trpela služba božja jako dolgo, kakor je tam navada.

Po svetem opravi sem šel počivat, a le za jedno uro, ker potem je bila procesija na polje, t. j. na tisto polje pod Betlehemom na jutranji strani, kjer so se angeli prikazali pastirjem. Betlehemske dečki so nosili oljčne veje v rokah in pevali prelepe pesmi v latinskem jeziku ali koralno. Ta procesija me je živo spominjala tiste srečne noči, v kateri je prišel Izveličar na svet.“ Tako naš Kristijan.

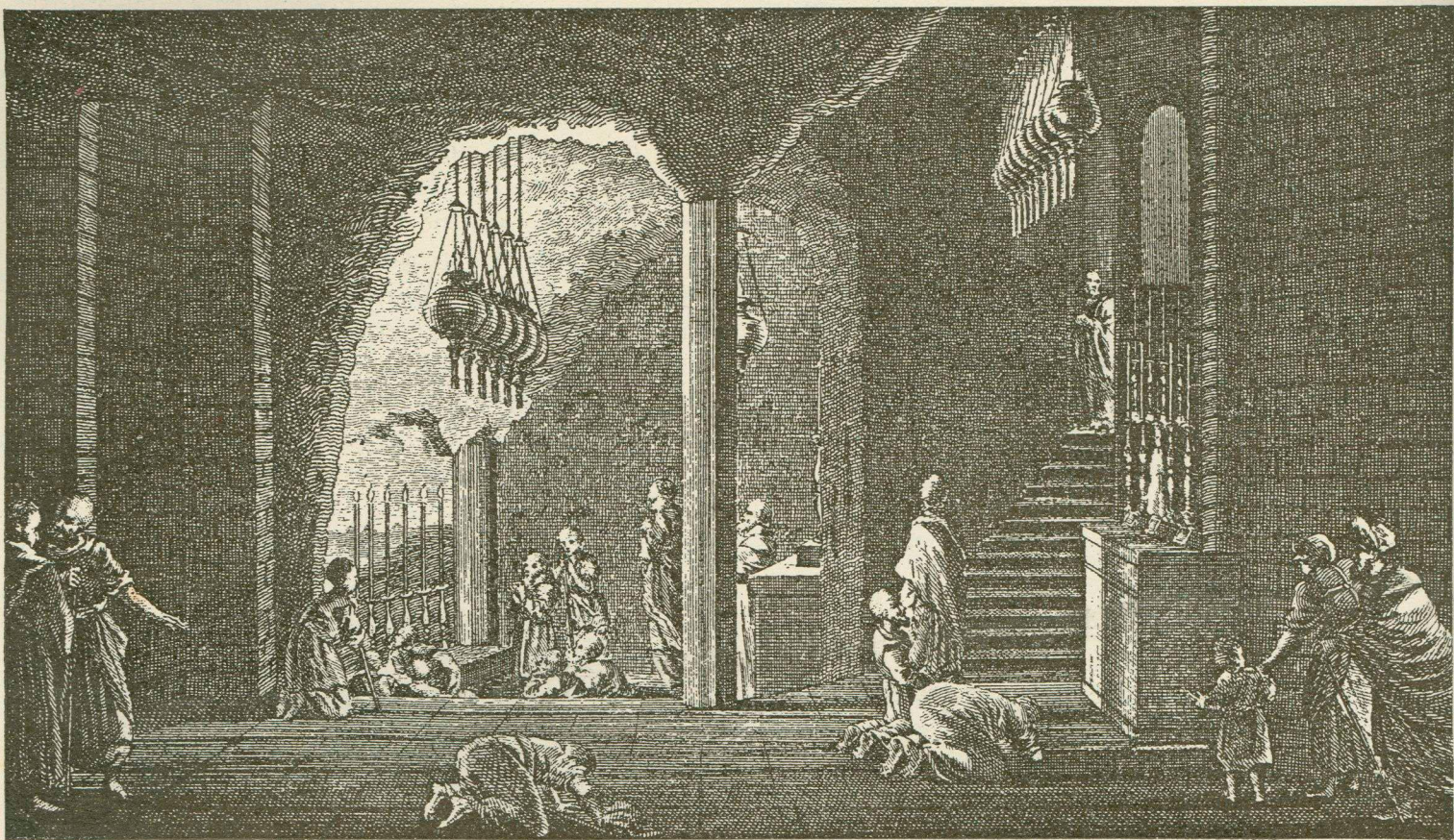
Kdor je videl Betlehem in si ogledal zlasti preprijazno polje, katero imenujejo opisovalci navadno „pastirsko polje“, umeva, kar govori Kristijan o svojem ganjenem srcu. Prijazni grički, rodovitna dolina, lepo polje — vse to se druží v betlehemske okolici, in lahko se imenuje še dandanes — hiša kruha, kakor je tudi hiša kraljevska.

Spomini betlehemske se mi ne bodo izbrišali. Saj sem se pa tudi trudil vtisniti si njegovo zunanjo obliko v dušo, kakor bi jo hotel zarezati v jeklo. Najlepši kraj se mi je zdel pod samostanom in katoliško cerkvijo na južnem robu doline, od koder se lahko pregleda vse mestece. Tu-le sem stal na vse zgodaj v jasnem jutru, sedel na skalo, podprl si glavo, gledal in mislil! Tam v daljavi nad Mrtvim morjem je priplulo rdeče solnce izza gorâ in oblilo bele hiše z nepopisnim žarom, kmalu pa je izginila rdečina in bela svetloba se je bliščala tako mično in milo, da sem gledal in se nisem nagledal. Kakor bel venec obkrožuje mestece dolino, ta se pa niža in niža in naposled prehaja v ravno polje.

Tudi na tem polju sem pohajal v prijaznem jutru, ogledaval si njegovo rast, srečaval betlehemske okoličane, ki so lepi ljudje, zagorelega lica, gibčne postave. Ko sem se pozneje vozil nazaj v Jeruzalem, ni mi mogel neki nemški slikar prehvaliti Betlehemčanov in Betlehemčank¹⁾; a videl sem ga tudi poprej dolgo, dolgo časa mirno stoječega na trgu in opazujočega memogredoče ljudi, domačine in ptujce.

¹⁾ Domačinko v nedeljski opravi z belo haljo ti kaže naša slika na str. 281.

Svetišče Gospodovega rojstva v Betlehemu.

Mal košček zemlje, majhen prostorček v Betlehemu ima dandanes pomen in veljavo, kakoršne nimajo obširne pokrajine: votlina, v kateri se je rodil naš Izveličar. Opisal sem jo drugod in tukaj je ne morem natančneje. Čitateljsem podajem pa sliko te votline, onega dela namreč, v katerem sta glavna oltarja: Gospodovega rojstva in pa sv. treh kraljev. Prvi je grški ali razkolniški, drugi je katoliški.

Človeške stvari so nepopolne in svetno veselje je malokdaj stalno ali čisto. Tudi na tem mestu ne uživa potnik čistega veselja, vsaj goreč katoličan ne, marveč boleti ga mora, da so razkolniki katoličane tako odrinili iz tega svetišča. Vzeli so jim s silo in zvijačo glavni oltar, kjer je po sporočilu prišlo božje dete na svet, sedaj pa delujejo s silo in zvijačo, da bi jih odrinili popolnoma iz tega svetišča. Lahko umevamo, zakaj si prizadevajo razkolniki toliko, da bi si pridobili tukaj kos za kosom, vendar spada to ravnanje med najžalostnejše stvari, kar jih je rodila verska napetost. Varihi tega svetišča, frančiškani, si niso nikdar v svesti, da ne pridere nadnje sovražna sila in konča kateremu celó življenja.

Tak neizrekljivo žalosten slučaj se je prigodil lanskega leta dné 26. vinotoka popoldne. Ko so imeli frančiškani ob štirih navadno procesijo in prišli do svetišča, stal je tukaj kavas ali služabnik rusovske palestinske družbe z dvema gospodoma. Zaradi tega poprosi zakristan, ki

je šel pred procesijo, naj se umaknejo. V svetišču namreč velja tak red, da ne smé biti med svetim opravilom katoliškim noben grk zraven, in med opravilom grškim tudi ne noben katoličan. Gospoda sta se umaknila takoj, toda kavas je kmalu potem zopet prišel in se postavil pred oltar. Ko ga je hotel zakristan odriniti, potegne kavas revolver in hoče zakristana ostreliti. Sproži dvakrat, a ga ne zadene. Zakristan, brat Liberat, mu skoči za hrbet in ga zgrabi nad komolcema, da ni mogel streljati vanj. Nastane hrup in zmešnjava; nekateri redovniki zbežé, drugi hité bratu na pomoč, najprej brat Deodat. Takoj pomeri nanj kavas, a še predno sproži, skoči predenj brat Liberat, da bi rešil brata Deodata. A zadene ga krogla kavasova v trebuh in takoj se zgrudi mrtev na tla. To še ni bilo zločincu dovolj. Kakor besen ustrelil na 76 letnega starčka p. Rafaela, ki se je ravno mirno in pobožno priklonil pred oltarjem Gospodovega rojstva. Krogla je zadela nesrečneža, ki je imel roke sklenjene na prsih, v levi komolec, strla mu kost na členu, predrla mu nad ledjem v telo in obtičala v hrbtišču. Starček je bil ranjen skoro do smrti, a je pozneje za silo okreval. Zločinec je ustrelil še petič in ranil dva brata, a sedaj se posreči drugim, da mu vzamejo smrtno orožje. Tu pobegne morilec strahopetno, oskrnivši sveto mesto s krvjo mirnih redovnikov.

Razburjenost je bila po Betlehemu grozna. Katoličani bi bili udarili na razkolnike, ko bi

jih ne bili pomirili frančiškani. — Žal, da je zločinec Avstrijanec, Dalmatinec, po imenu Jurić. Oblast ga je zgrabila še isto noč in dela v zapor. Rusovski konzul ga je hotel rešiti, a ni mogel. Kaznovala ga bo pravica. Toda lahko rečemo, da izvira ta zločin iz hujskanja in sovraštva proti katoličanom, katerim hočejo razkolniki pobrati poslednjo trohico pravice. Vidi se tudi tukaj, da se razkolniki odlikujejo v nestrpnosti in sovražnosti do katoličanov, zakaj to so vcepili gotovo Juriću v glavo v toliki meri, da so ga pripravili do zločinstva.

Zdi se mi, da se bode v Betlehemu morda v kratkem premenilo še mnogo. V takih raz-

merah ni obstanka ali bo šlo katoličanom na bolje ali na slabše. Upajmo, da pojde na bolje, kakor se katoličanom tudi drugod obrača na bolje.

O Betlehem, Davidovo mesto, bodi ti sreča mila in varuj te zla nebeški tvoj rojak Jezus!

A ne pozabimo Kristijana Pajerja! Zgodaj zjutraj na sveti dan mu je pripeljal Arabec osla, frančiškani pa so mu napolnili žepe z raznimi dobrotami. To ga pa ni zaviralo, da bi se zopet ne oglasil v grškem samotanu sv. Elije, češ, dobra je pijača, ali kar se dobi za god in za sveti dan.

(Dalje.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Pomladni glasi posvečeni slovenski mladini. IV. Uredil Ivan Štrukelj. Založili sotrudniki. V Ljubljani 1894. Tiskala „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani. 12°. Str. 143. Cena nevezanemu zvezku 25 kr., trdovezanemu 35 kr. — Zopet so se začeli „Pomladni glasi“ uprav v pomladnem času; njih glasovi odmevajo krepkeje in mileje nego kdaj, zato ti pa tudi vzbujajo čustva, da boš bral z veseljem spis za spisom in končaje pritegneš: dolgo mi ni nobena knjiga tako prijala kakor le-ta.

Vsebina in razdelitev 4. zvezka je podobna prednikom. Spisi so: „Baron Ivan Vajkart Valvasor“ (1—21). Sp. Evgen Lampe. Zelo poljudno in jasno nam piše pisec Valvasorjevo življenje in njegove zasluge. Spremlja ga v šolo, na potovanje, na bojno polje, opisuje kot učenjaka in pisatelja. Sem in tje so pa v pripovedovanje zasejane kratke opazke in vsodbudni opomini, ki se kaj lepo prilegajo mladinski knjigi. Na čelu knjige se nahaja Valvasorjeva slika (iz „Dom in Svet“-a). — „Bela kača“ (Narodna pripovedka za deco.) F. S. Finžgar. (22—27) V pesniški obliki nam pripoveduje o grajščaku Vitoglavu, hčerki Dragojili in njeni hudobni mačehi Krasi,

o menihi,
Ki je bival v koči tihi,
In o grajski ženi hudi,
Ter o Pustemgradu tudi,
Ki sedaj je podrtija,
Kjer se solnči bela zmija.

— „Hudi dnevi“ (28—46). J. Štrukelj. Zgovorno, mikavno in najivno pripoveduje pisec o Krajanovi družini, ki jo je zadela nesreča za nesrečo, dokler niso prisijali lepši dnevi. — „Pastir“ (48—79) F. S. Finžgar. Tako je naslovljena povest o najdenčku in njegovem varihu, milosrčnem ovčarju Rókici, ki skrbi prav očetovski za malega Izidorja, dokler se ne oglasi pravi oče v veliko žalost kruš-

nega očeta. Pripovedovanje je zanimivo in prijetno, konec je nekoliko prebajen. Otroci res radi beró o zakladih (deus ex machina), in utegne se pripetiti kaj podobnega v življenju, a kar je izredno, ni predmet poeziji, ki zahteva v prvi vrsti verjetnost. — „Materina luč“ (81—100). J. Jerše. Na divnem Bledu smo. Tu se vrši žalostna povest o barcovi hčerki Angeli. Piscu se je posrečilo, da vzbuja sočutje za svoje junake. Sanjam pa ne pripisujemo toliko pomena, kakor on, saj sanje so laž, a Bog je istina. — „Pri bučah“, (102—112). J. Štrukelj. Pisatelj je pokazal, da se dá tudi o bučah kaj zanimivega povedati, če ima človek le mnogo pečkâ v buči (z ozirom na str. 106).

Med posamezne pripovedne spise so vpletene štiri lirične pesmi, namreč: „Materina pesem“ in „Poslanka“, zložil M. Prelesnik, „Pomni“, zložil Volc in „Najlepši dan življenja“ F. Neubauer. Vse pesmice se beró gladko. — Knjižico končuje igrokaz v treh dejanjih: „Od hiše!“ Spisal Josip Volc. (113—143). Slučajno smo malo preje brali nemški igrokaz s podobno vsebino: „Der Schutzgeist“ v knjigi: Hauskomödien für die Jugend, A. v. Krane. Reči moramo, da nam je „Od hiše!“ mnogo bolj všeč od nemškega, ker je vse naravno, umevno in verjetno, razven onih usodnih pet let (str. 129) in da Vid tako pozno zvé dogodbo o Logarjevi družini (115), kar sicer spisa nič ne moti. Igrokaz je živ, dejanje izvira iz dejanja, dokler se zamotek ne reši s tem, da premagata pravica in resnica. — V vsi knjigi se nahaja čista slovenščina, jednotna pisava. Oblika dela čast „Katoliški tiskarni.“ Knjižici želimo obilo uspeha.

V. S.

Salve Regina ali razlaganje molitve Češčena bodi Kraljica za Šmarnično opravilo. Spisal Jožef Kerčon, duhovnik ljubljanske škofije. Z dovoljenjem preč. knezoškofijstva ljubljanskega. V Ljubljani, 1894. Založila „Katol. Bukvarna“. Natisnila „Katoliška Tiskarna“. 16°. Str. 318. Cena v pol usnju

90 kr., v usnju 1 gld., v zlati obrezi 1 gld. 20 kr. — Ker so te Šmarnice namenjene, da bi jih rabili dušni pastirji takoj v letošnjem majniku, priporočamo to knjižico prav toplo. Vsebina je vseskozi pristrčna in zanimiva; pa tudi oblika je lepa in jezik večinoma čist. Veselili smo se, da smo našli tukaj prav isto pisavo, katere smo se poprijeli v tem listu. Bodi torej knjižica čitajočim Slovencem v dušni prid in pripomozi, da se verno časti sveta Devica!

Hrvaška književnost.

Crte i slike. *Ladislav Z. Ladanjski. Zagreb. Tiskom Dioničke Tiskarne. 1893. 81. Str. 181. Ciena 70 nvč.* — Mično, krasno risane so te črte in slike. Polne so življenja. Osebe, katere se nam v treh manjših in dveh daljših slikah stavijo pred oči, imajo res meso in kri; človeku se zdi, da jih vidi, sliši, govori ž njimi. In bodi, da je slikana priroda kakor v „zimski dan“, in prizori iz nje: to ti je vse tako živo, tako resnično, kakor da je opazuješ sam. Najbolje mi je prijala: „Ružičin snubok“. Ne moreš, rekel bi, ločiti se od posameznih slik, in prebereš jedenkrat in še jedenkrat. In ta zdravi humor, ti dovtipi: ne moreš, da ti ne privabijo na ustne smeha in ti oveselé srca. Škoda, da se v „Gradenić“-u vzbujajo nasprotna čustva. Pa že mora tudi to biti: saj se na svetu vedno menjavata žalost in veselje. Toda krščansko pač ni risana ta slika. Kratka vsebina je ta: Marko Gradenić, lep, plemenit človek — je bil nekaka uganka znancem. Vse ga je moralo hvaliti in spoštovati, ali vsak je v njegovi družbi čutil nekak čuden vtisek, kakor strah zaradi negotove stvari. Mlad telesno — bil je dušno in s srcem star. Pripovedovalo se je, da na njegovi družini je neka nesrečna usoda, ki jo preganja. V tistem času pride v Zagreb v gledišče primadona Bianca Giutti. S petjem očara vse. Marko Gradenić občuti nekaj, česar do sedaj še ni čutil nikoli. Za malo časa so govorili, da se je Gradenić oženil s pevko Bianco. Živita srečno v ljubezni (to srečo lepo popisuje pisatelj) in vrhunec sreče dosežeta, ko se jima porodi prvo dete, krasen deček. Sedaj živita le zanj. Člen kraljeve hiše obišče Zagreb. Priredé se mu veselice, tudi v gledišču slavnostna predstava. V trenutku, ko naj bi nastopila prva pevka, oboli: kako bi rešili čast pred visokim gostom? Bianca in soprog sta tudi v gledišču. Naprosijo njo, naj pomaga v tej zadregi. Brani se, ker že dolgo ni pela, a soprog sam jo poprosi, naj poje. Izvrstno zvrši nalogo. A odslej ni več mirna. Hrepenenje po slavi jo prevzame. Dolgo se premaguje. Naposled napiše list soprogu, v katerem prosi, naj ji odpusti: ne more drugače — neka silna, neznana moč jo vleče na oder. — Zapusti ljubljeneža moža in otroka. Marko Gradenić čuti neizmerno bol — otrok ga utolaži. Le zanj živi. Na vrtu napravi

gomilo ter jo kaže detetu in mladeniču pozneje kot grob materin, po kateri Rikard večkrat poprašuje. Dá ga učiti doma, izkušnje izdeluje izvrstno, tako tudi zrelostni izpit. Odloči se, da se uči prava. Tudi tu uspeva izvrstno. O počitnicah ga oče uči gospodarstva, za vse je sprejemljiv. Nekega večera pride Rikard ves bled domov. V družbi s prijatelji, ko je hotel napivati spominu matere svoje, posegne vmes grof Adamić, češ, da je „pobegla komedijantinja“. Oče pové, kako je bilo z materjo njegovo. „Le kri more oprati to razžaljenje in čast materino.“ Dvoboj! Gradenić je silen in divji — tisto bogokletstvo je pač grozno na str. 147., da se ga sam preplaši. Nazadnje se udá, kakor je „Božja volja“ — on bo rešil v dvoboju sina. — A ne! Kroglá ga zadene v srce. Čast materina je rešena! Oče vidi mrtvega — zruši se poleg njega, prekolne solnce, prekolne dan, prekolne vse. . . . Leta hité naprej. Gradenić se ne zmeni ni za gospodarstvo ni za svet. Propada — vse, in on sam tudi. Stara se, moči ga zapuščajo. Nekega dne se mu vzbudé spomini na prošlost, čudna sila ga prešine, zahteva sekiro in ž njo udari ob steno, ki se zruši in ga pokrije. „Dušo trpina je smrt prebudila na večni, blaženi mir.“ Bianca zvé po sodišču novico o smrti obeh, in da podeduje vso zapuščino. Spoznala je svojo napako, svet ji ni dal, česar je iskala, njena zvezda že temni; a še jedenkrat mora zasijati Bianca Giutti, potem hoče iti s tega sveta na drugi, „kjer se odpuščajo grehi“. — Tisti večer je pevala Julija krasno, kakor nikdar. Ko Romeo vstane — ne gane se več Julija. Pela je svoj labudji spev! — Tako se res v krasnem jeziku pripoveduje o „neizprosni osodi“, odobruje dvoboj in opravičuje samomor. Škoda lepega jezika, — krasnega zloga za tako slabo vsebino! — Poslednja slika „Borovićevo Silvestrovo“ te zopet utolaži in ne moreš si kaj, da bi se ne smejal, a ob enem pomiloval „ubogega Borovića, ki je pozabil, kdo ga je povabil k sebi na Silvestrovo, in zato sam preživel prav „nevoljen“ večer. M. B.

Lijepa naša domovina. *Zemljopisne slike. Piše Dragotin Hirc. Velika osmerka. I. sv. str. 140, II. sv. str. 101.* — Med knjigami za mladino, katere izdaje hrv. pedagoški književni zbor, je to devet in dvajseta knjiga, katere prvi zvezek je izšel l. 1891., a drugi nedavno. Znani potopisni pisatelj, kateri je v velikem ilustrovanem delu: „Slike iz hrv. Primorja“, katero je „Dom in Svet“ že omenjal, opisal naobraženemu svetu lepo hrvaško Primorje, podaje tu mladini celotno sliko hrvaške domovine. V kratkih sestavkih (največ po dve ali tri strani) opisuje nam skoro celo Hrvaško, Slavonijo in Dalmacijo. Sedaj te vodi na sinje morje, sedaj v slavonske ravnine, sedaj v kršno Liko in Krbavo, sedaj v romantično Zagorje. Sedaj opisuje stare gradove, sedaj prijazno dolinico, sedaj močvirnato ravan, sedaj zanimivo življenje na morju. Najbolj

povšeči mi je to, da v sestavkih ni stalnega reda, nego vsak stoji samostalno, sedaj je iz tega kraja, sedaj iz onega, kar je posebno pripravno, da se mladi čitatelj ne utruji, marveč se vedno zanima za stvar. Primerne so tudi precěj lepe slike, katere pojasnujejo skoraj vsak sestavek (v I. sv. jih je 26., v II. sv. pa 19). Prav želeli bi bilo, da se tudi naša lepa slovenska domovina v podobnem delu opiše, posebno ker „Dom in Svet“ že dolgo priobčuje slike naših najlepših krajev, pa bi imeli s tem lepo delo domovini na čast, mladini pa v korist.

J. Barlè.

Novi listovi iz Afrike od Dragutina Lermana. Priobčio Jul. Kempf. Osmerka. Str. 87. — Mladi podjetni Hrvat Lerman pridobil si je že lepih zaslug na Kongu, kjer je sedaj načelnik vshodnega Kuanga v Popocabaci. Svoje dogodke priobčuje vedno svojemu prijatelju Kempfu v Požegi v pismih, in tako so nastali: „Listovi iz Afrike“, katere je Kempf izdal že pred tremi leti, in o katerih je že izpregovoril „Dom in Svet“. L. 1891. se je vrnil Lerman v svojo domovino, da si malo okrepi zdravje, vendar se je še iste jeseni vrnil zopet na nove ekspedicije. Preprosto in poljudno opisujejo se tu težave, s katerimi se je bojevali našim prosvetiteljem, a zveemo tu tudi marsikatere zanimivosti o onih ubogih narodih, katerim še ni posvetila luč krščanstva in prosvete. Hrvati so vsakako lahko ponosni, da imajo v onih daljnih in zapuščenih krajih vrlega delavca, kateri pa razven tega tudi iskreno ljubi svojo staro domovino, kar dokazujejo prav lepo premnogi stavki iz te knjižice in pa bogata zbirka predmetov iz Konga, katero je Lerman podaril arheološkemu muzeju v Zagrebu. Knjiga bode vsakoga zanimala. J. Barlè.

Nemške književne zanimivosti.

Das Dekanat Neukirchen. Von Ignaz Orožen, Domprobst. 1893. Im Selbstverlage des Verfassers. St. Cyrillus-Buchdruckerei in Marburg. Mala osmerka. Str. 612. Cena 1 gld. 60 kr.

Jako nas je razveselila ta knjiga, ki je izšla začetkom novega leta v Mariboru, tembolj, ker so, žal, dokaj redke knjige, ki bi obravnavale našo slovensko-štajersko zgodovino. Neutrudljivi gospod pisatelj — „južnoštajerski Nestor“ — si je pridobil s svojimi kronikami velikih zaslug za našo krajevno zgodovino. Knjiga, o kateri poročamo, je že osmi del njegovega velikega dela „Das Bisthum und die Diöcese Lavant“. Prvi del je izhajal kot priloga lavantinskega duhovskega imenika od leta 1868. do 1875. in je l. 1875. izšel tudi v posebni izdaji. Obsega zgodovino lavantinske škofije, stolnega kapitula in dekanije: mariborsko, marenberško, jareninsko, lenarško (v Slov. goricah), hoško (Hoče — Kötsch) in cirkovško. V II. zvezku (l. 1877.) obravnava zgodovino benediktinskega samostana v

Gornjem gradu in dekanije gornjegrajske, v tretjem pa zgodovino arhidijakonata savinjskega in dekanije ce'jske. Četrty zvezek obsega dekanijo braslovško in laško (Tüffer), peti dekanijo Šaleško dolino, šesti dekanijo Kozje (Drachenburg) in sedmi dekanijo rogaško. — V osmem zvezku je pa sedaj popisana zgodovina osmih župnij dekanije Nove cerkve, namreč: župnija sv. Lenarta v Novi cerkvi, sv. Jerneja v Vojniku, sv. Martina v Rožni dolini, sv. Jožefa v Frankolovem (Sternstein), Vnebovzvetja Marijinega v Dobrni, sv. Petra in Pavla v Vitanju, sv. Jošta na Kozjaku, Naše ljube Gospe v Črešnjicah. — Od 7. do 32. strani govori v obče o dekaniji, o važnejših dogodkih iz rimske, srednjeveške in poznejše zgodovine ter navaja različne spomenike in napise, ki so se našli v teh krajih. Od 33. strani naprej pa opisuje zgodovino posameznih župnij z mnogimi izpiski iz župnijskih in drugih arhivov. Prav to znatno povišuje vrednost knjigi, ker prinaša točen prepis raznih listin. Dodana je tudi zgodovina posameznih grajščin, ki se nahajajo v kaki župniji, in pa vrsta duhovnih pastirjev; istotako vestno omenja vsako zgodovinsko ali umetalno znamenitost. Na str. 182. nam podaje gospod pisatelj nekoliko črtic iz življenja Slomšekovega, ki je kapelanoval v Novi cerkvi od leta 1827. do 1829., za kar smo mu prav hvaležni. Naš namen ni, da bi ocenjevali knjigo, ker to bi mogel storiti le tisti, ki je prebrskal vse one listine, katere je pisatelj porabljal pri sestavljanju svojega dela: hoteli smo le opozoriti s tem poročilom omikane Slovence na to knjigo.

Gospod Orožen je v petindvajsetih letih obdelal večji del lavantinske škofije na desnem bregu Drave in nekoliko župnij na levi strani. Preostaje še deset dekanij; tu na levi strani Drave (Ljutomer, Velika nedelja in Ptuj), sedem pa na desni strani (Zavrče, Slovenji Gradec, Vozenica, Slovenska Bistrica, Konjice, Šmarije in Brežice). — Torej je še dokaj težavnega, a tudi hvaležnega dela. Žal, da bode marljivi in spretni delavec moral prepustiti to delo drugim rokam; prav neprijetno so nas ganile besede pisateljeve v uvodu: „Ich habe seit dem Jahre 1868 an diesem Werke mit vieler Vorliebe gearbeitet, bin aber nun gezwungen, die Feder zur Seite zu legen — senui enim et oculi mei caligaverunt.“ (Od l. 1868. sem delal to delo z veliko ljubeznijo, a sedaj sem prisiljen odložiti pero: postaral sem se in moje oči so otemnele.) Dal Bog, da bi to hvalevredno delo našlo v kratkem spretnega nadaljevalca, če mogoče — v slovenskem jeziku. Važno je to delo ne le za našo cerkveno zgodovino, ampak tudi posvetno. Krajevna zgodovina je pri nas Slovencih posebnega pomena: svoje države, svojih vladarjev nismo imeli, naša zgodovina tiči torej v ljudstvu. Zadnji čas je, da se zberó razne listine po župnijskih in občinskih arhivih in drugi spomeniki, kakor se je tu in tam

že zgodilo, sicer nam propade še to. Take kronike nam bodo potem kazale sliko našega prostega naroda v prejšnjih stoletjih, in na njihovi podlagi se potem lahko sestavi dostojna in popolna zgodovina celega slovenskega naroda.

Prijateljem domače zgodovine toplo priporočamo delo g. Orožna.

F.

Aus dem Süden. Agramer Skizzenblätter von Gojmir Krek. Sonderabdruck aus der Zeitschrift „Südsteierische Post“. Marburg 1893. Verlag des Verfassers. Druck der St. Cyrillus-Buchdruckerei. Str. 62. — V lepih, navdušeno pisanih črticah imamo opisano življenje in gibanje naših bližnjih sosedov Hrvatov. Namenil se je pisatelj narisati nam „hrvaške Atene“ — Zagreb, po-

rablja pa vsako priliko, da nam kaže tudi splošni napredek bratskega naroda. Primerno je prepletano opisovanje znamenitejših zagrebških ulic in krajev z razmotrivanjem o velikem napredku hrvaškega naroda v vedi in umetnosti, posebno proslavlja pisatelj delovanje jugoslovanske akademije in „Matice Hrvatske“. Iz Zagreba nas vede še v Stenjevec, spremljamo ga lahko tudi na visoko Sljeme. — Dobro je izbral pisatelj tvarino za svoje kratke črtice, ker ni zašel preveč v posameznosti, pa tudi ne prezrl znamenitostij. Tu imamo — seveda majhno, a prav lepo — podobo o sedanjem stanju Hrvatov. V svoji gorečnosti je zašel včasih pisatelj v razmišljanja, katera niso v tesni zvezi z namenom črtic, n. pr. prizor o prihodu vlaka str. 48 nasl. Fr. O.

Razne stvari.

Naše slike.

Ker nismo mogli niti v predzadnji, niti v zadnji številki popisati slik, ozrimo se najprej v predzadnjo številko. „Kapela božjega groba“ je posneta popolnoma po istiniti fotografiji. Arabsko oblečeni človek na desni je „kavás“, t. j. nekak služabnik ali spremnik, ki spremlja razne obhode in skrbi za red, kakor pri nas stražniki. — „Tudi vejicam treba časa“, t. j. mati govori hčerki: „Bodi stanovitna v učenju in ne odnehaj ob vsaki težavi. Tudi vejice v butarici ne nastanejo kar hipoma.“ Zakaj pa kaže mati hčerki take vejice, to ni težko uganiti. Morda bi kdo utegnil sliko umevati drugače. — „Glavni del Škofje Loke“ nam kaže Loko, kakoršna je bila še pred dvema letoma. Sedaj ima grad drugačno lice, kakor bodo videli čitatelji v poznejši sliki. — „Učenca v Emavsu“. Ta slika nam kaže prav jasno značaj holandske šole, izmed katerih je zlasti imeniten Rembrandt Harmensz van Rijn (1607 do 1669). Sveti dogodek je naslikan prav tako, kakor bi se bil godil ob Rembrandtovem času v kaki gostilni. — V zadnji številki je znamenita: „Nevera sv. Tomaža.“ To sliko je slikal našim naročnikom že znani Rubens. Dasi ima slika mnoge prednosti, katere se lahko spoznajo tudi na našem posnetku, vendar so na njej tudi nedostatki. Človek bi dejal, da je sv. Tomaž oni mož, ki ima razprostrte roke, toda ta je sv. Janez, Tomaž pa je srednji med apostoloma, oni, ki se je z glavo najbolj približal roki Gospodovi in tako živahno gleda rano na roki. Večina slikarjev je vpodobila oni trenutek, ko je Tomaž ves zavzet zaradi ran Jezusovih izrekel: „Moj Gospod in moj Bog.“ Rubens pa nam kaže samo čudenje apostolovo; Tomaž je v resnici „zaverovan“ v to, kar gleda. Podoba je visoka skoro poldrugi meter, široka malo manj. Je-li še v Anversu, kjer je bila nekdanj, ne vemo.

„Nevernega Tomaža“ je vpodobilo mnogo imenitnih slikarjev. Guercino ga je naslikal položivšega svojo roko v stran Jezusovo. Caravaggi je naslikal sv. Tomaža v trenutku, ko ga je prijel Jezus za roko in del njegove prste v svojo stran. Zdi se, da Tomaž preplašen kliče: Moj Gospod, moj Bog! Veliki Ticijan je izrazil to misel še živeje: Izveličar je prijel Tomaža za roko, naj bi jo položil v njegovo stran. Toda Tomaža je obšel svet strah, da se brani: prsti so se mu na roki skrivili, glava se mu je uklonila, oči so na pol zaprte, levo roko si pritiska na prsi in tako kaže notranjo bolečino. Jednako skoro sta slikala Tomaža Le Mutien in Le Sueur. Poussin pa je naslikal Tomaža klečečega pred Izveličarjem: Videl je Gospoda, in to mu je dovolj; ne želi si nič drugega. — Iz tega se vidi, da je prizor res primeren predmet za slikarstvo. — Iz današnje številke omenjamo samo: „Božje dete spava.“ Kdo ne vé, da je Rafael slikal Marijo ali sveto družino na razne načine! V tej podobi nam kaže Marijo, ko je razgrnila Jezuščka in vidi, da dete mirno spava. Poleg nje je sv. Janez Krstnik. Ta trenutek se kaže tukaj tako lepo, milo, ljubeznivo, da sliko gledaš in gledaš. S kratka rečem: Izražena je vsa sreča materina, in ta sreča je — njeno dete. Mati Božja je naslikana preprosto, v lahni obleki, a vendar veličastno, s krono na glavi kot kraljica. Ljubko drži z levico sv. Janeza, češ, naj bode miren, da ne vzbudi Jezuščka. In sv. Janezek — da tako rečem! Ali si moreš misliti veselejšega, pobožnejšega in srečnejšega dečka, kakor je tu sv. Janez? Prizor je pod milim nebom. Ozadje nam kaže neko razvalino blizu Rima. — Mi pa posvečujemo to sliko Kraljici majnikovi, ljubi materi, ki se veseli v prosti prirodi svetega deteta in ž njo se ga veselimo tudi mi! — Izvirna slika je — kolikor vem — v Parizu, in ni velika, samo nad pol metra visoka in primerno široka.

Drobnosti.

Kaj pripovedujejo Lahi o ženi. Znana laška vljudnost proti ženskemu spolu se razodeva posebno v prigovorih. Lah pravi: Ženske zamolčé samo to, česar ne vedó. — Ženska je zvitejša ko vrag, dasi je le majhna. — Kdor se oženi, mora imeti dvoje možganov. — Ženske in luna — danes svetle — jutri temne. — Kdor ima ženo, ima bridkost. — Dolgi lasje — kratka pamet. — Seveda pripovedujejo prigovori mnogo, čemur bi pritrdile tudi naše bralke: Kdor ima mater, ne sme jokati. — Dobra mati ne vpraša: ali hočeš? (ampak kar dá in ukaže). — Mati — mučenica. — Katera ima jamico na licih, dobi moža tudi brez dote. — Kakoršno hočeš rodbino, tako si vzemi ženo. — Dobra žena je vredna krone. — Kdor ženo pretepa, tepe vso hišo. — Pokaži mi ženo in povem ti, kdo je njen mož. — Nališpani ženi obrni hrbet. — Lepo okrašena soba — modra žena. — Ne sodi ženskih in platna ob sveči. — Dobra žena naredi dobrega moža.

Nov leteči stroj. Konec lanskega leta je predaval na Dunaju v dvorani inženirjev in arhitektov brnski profesor Jurij Wellner o novem letečem stroju. Najprej je na kratko razložil do sedaj znane leteče stroje in naprave. Najbolj so se doslej obnesle naprave z zmajevimi perotmi. Profesor Wellner pa méni, da so možni stroji z gonilniki (motorji), zakaj le tedaj bodo leteči stroji kaj vredni, če se bodo mogli ustaviti v zraku, kar še ptiči težko storé. Predavalec méni, da bodo te naprave še pred koncem tega veka v navadni rabi. Njegova naprava je gladka, poostrena ladjica, obsegajoča gonilnik, ki vrti na obeh straneh krilna kolesa, in prostor za potnike in kurivo. Koles se lahko priredi več, šest, štiri ali dve. Mehanizem je podoben Morganovim veselskim kolesom na parobrodih. Profesora Wellnerja stroj ima prostor za štiri do osem ljudij. Na obeh straneh ima po tri kolesa, 6.5 m v premeru. Gonilnik ima moči za osemdeset konjskih sil, ki bi imele pri 135. zasukih začetno brzino 45 m v sekundi in bi nosile 6400 kg. — Vsi poslušalci so bili zadovoljni s predavanjem in so sklenili, da napravi avstrijsko društvo arhitektov in inženirjev tak stroj za dva človeka, ki bo stal 5000 gld.

„Pol. Corr.“ poroča o nesreči, ki se je pripetila poročniku redovne ladije vit. Höhnel-u. Dopis s 15. nov. 1893. slove: Pod vodstvom Mr. Chanler-a in vit. Höhnela stoječa ekspedicija se je nahajala 22. vel. srpana 1893. pri Seji, na jugu pogorja Boroghija, da bi streljala slone. Še nista nobenega zagledala, kar se pripeti Höhnelu grozna nesreča. V gostem gozdu sta bila oba gospoda, ko opazi Höhnel bližajočega se

nosoroga. Upajoč, da mu uide, skoči na stran, toda žival ga sledi in ga podere na tla. Nosorog poskuša ranjenca z rogom na stegnu prijeti, a se mu ne posreči, ker je ležal poročnik na tleh in se dobro umikaval. Nosorog otiplje ranjenca z gobcem, sune ga močno in odide sopihaje dalje. Höhnel vstane in se prepriča, da ni nobena kost prelomljena; zarad izgube krvi pa je moral leči. Mr. Chanler niti slutil ni, kaj se je pripetilo Höhnelu. Ko se čez nekoliko minut približa ranjencu, sleče mu strgano obleko in mu izpere rane. Potem ga nesó do stanišča. Tu ostane Chanler pet dnij, da bi se ranjenec odpočil. Toda njegovo stanje se je shujšalo, trebih mu je otekel in ga silno bolel, dasi so mu pokladali nanj mrzle ohlapke noč in dan. Prvih deset do dvanajst dnij je silno trpel, za trenutek ni mogel zatisniti očij. Niti mleka niti juhe ni mogel uživati. Moči so ga zapuščale, mislili so, da bo izdihnil. K sreči se mu je potlej obrnilo na bolje; 27. sept. je nastopil Höhnel s Chanlerovimi služabniki vrnitev in je došel po mnogih težavah do škotske misijonske postaje Kibuczi. Ko je ozdravel, povrnil se je Höhnel čez Zanzibar domov. — Pred kratkim smo čitali, da se je doma pozdravil.

Slepi konji. Malokomu je znano, zakaj toliko konj oslepi. To provzročajo strašnice pri konjski opravi. Konjske oči stojé v ostrem kotu z nosno kostjo, gledajo torej bolj na stran, kakor naravnost naprej. Meneč, da se konji ne bodo tako lahko plašili, napravljajo jim strašnice, ki zavirajo pogled na strani. Konj pa ni za to ustvarjen in vedno trpi, ker se okó ne more temu privaditi. Umevamo torej lahko, da vid peša, dokler popolnoma ne oslabi. Sploh so pa strašnice nepotrebne in le še bolj plašé konja.

Pusti konju rep! Kdor konju odstriže rep, muči zeló ubogo žival. Poglejte le ostriženega konja poletnega dné, kako se zastonj trudi, da bi se obranil kri sesajočih muh in komarjev! Najbolj mučijo takisto konje bogatini, ki imajo konje le zaradi lepšega. Ta muka ni nič drugega, kakor nespametna šega, ker mislijo, da so konji na videz polnokrvni, če jim prestrižejo ali odstrižejo rep. Pogostoma se pa zgodi, da se splaši konj ali uide prav zaradi tega, ker se brez repa ne more ubraniti pikov. Odpravite torej to razvado!

Zoper kačji pik. Profesorju živinozdravniške šole v Maisons-Alfortu Kaufmannu je priznala francoska medicinska akademija Orfilov dar za razpravo o kačjem piku. Kaufmann navaja v tem spisu kromovo kislino kot najzanesljivejše sredstvo zoper kačji pik. Strokov-

njaki, ki so uporabljali to kislino, trdijo, da pre-sega vsa doslej rabljiva sredstva. Rabi se nepo-sredno v raztopinah v razmerju 1 : 100.

Iz rusovske Poljske. Krakovskemu „Čas“-u se je poročalo proti koncu lanskega leta: Od svečana sèm se je v Litaviji strašansko pomno-žilo preganjanje katoliške cerkve. Generalnega vikarja povsodi zasledujejo, otroci so prisiljeni rusovski moliti, cerkve in samostane zatirajo in izpreminjajo v pravoslavne. Taka usoda je za-dela nedavno v kovniški guberniji cerkev bene-diktink v Krozih, ki je znana zaradi starodavne šole. Na guvernerjev ukaz so zatrli lansko pomlad samostan, odvêdli nune in uporabili samostanski imetek za pravoslavne namene. Tudi cerkev so hoteli opleniti. Ko se je ta novica razširila, sklenilo je ljudstvo braniti cerkev na prav čuden način. Od srede vinotoka do 22. listopada je ljudstvo neprenehoma bivalo v cerkvi. Omenje-nega dné ob dveh po noči prihrumi general Klungenberg s kozaki v cerkev. Ljudstvo se neče prostovoljno raziti, zato se prične mesarsko klanje v svetišču — kri teče v potokih; mnogo oseb pomoré, na stotine so jih ranili, bežeče množice so kozaki preganjali in podili do reke Krozente, kjer jih je mnogo utonilo. Več sto oseb so ujeli. Ujetnike bijejo s šibami, sela kozaki plenijo, češ, da iščejo begunov. Da bi se pred svetom oprali, razširjajo novico, da so prišli na sled zaroti in zato kličejo ujetnike pred vojaško sodišče.

43,000 raznašalcev „strašnih romanov“ deluje na Nemškem. Statistika je dognala, da bere take romane do dvajset milijonov ljudi na Nemškem. Pogostoma se ti romani razšir-jajo v 100 do 150 snopičih v 100.000 izvodih. Založniki so svoje ljudi dobro izvežbali. Iz raznih dogodkov se je spoznalo, kako strašna žetev sledi taki setvi. Judovsko tiskarstvo je pričelo razpečavati take knjige, in kristijani na Nemškem imajo samo jedno sredstvo, da se ustavijo temu naplavi — jednako orožje.

O sultanu Bimbambumu poročajo časniki dogodek, ki je vsaj zanimiv, če že ni popol-noma resničen. Sanjalo se je sultanu Bimbam-bumu, da je izgubil vse zobovje. Takoj po-kliče razlagovalca sanj in ga vpraša, kaj pome-njajo sanje. „Kolika nesreča!“ zakliče le-ta. „Vsak zob pomenja izgubo jednega sorodnika!“ „Kaj, pes, ti si mi upaš kaj takega povedati? Proč se poberi! Sto udarcev z bambusom naj bo tvoje plačilo.“ — Kmalu pokliče drugega. Ta zakliče: „Kolika sreča! Blagor ti, vse svoje sorodnike boš preživel!“ Veselo se namuza sultan in reče dobrovoljno: „Hvala ti, prijatelj, idi k zakladniku, da ti izplača sto zlatov, za-

služil si jih.“ Ko so dvorjani opomnili razla-galca, češ, da je isto povedal, kar prvi, odgo-voril je pomežikajoč: „Povedati se smé vse, samo, kako se pové, to je druga stvar.“

Goethe in emancipacija Judov. Goethe se je silno jezil, ko se je razglasil v Weimar-ju nov zakon, ki dovoljuje zvezo kristijanov in Judov. Svaril je pred hudimi nasledki takih zvez in trdil, da bi moral superintendent, če ima le količkaj značaja, rajši odpovedati se službi, kakor pa poročati judinjo v cerkvi v imenu presvete Trojice. S tem se podkopujejo vsi nravni čuti vsake rodbine, ki vendar sloné na verskih čutih. Ali moramo prav mi, dejal je, povsodi vod-niki biti budalosti, vse spake najprej poskusiti? — Weimarski kancelarij Miroslav pl. Müller, iz čegar „Pomenkov“ smo posneli te vrstice, pri-stavlja: Njegova gorečnost zoper Jude je zani-miva zaradi spoznavanja pozitivne vere, veljavnih državnih naprav, ki iz vseh njegovih spisov pro-sevajo, dasi je bil zeló slobodomiseln.

Ali govore opice? Profesor Garner se je pečal že dolgo s tem vprašanjem. V ta namen je zaznamoval opičine glasove s fonografom. On trdi, da ni mogla umeti govornice jedne vrste — opica druge vrste, pač pa govore in umevajo opice iste vrste tudi isti jezik.

Da bi to stvar dognal s popolno profesorsko temeljitostjo, šel je v Afriko, da bi tam stu-diral jezik opic. V južnozahodni Afriki se je mudil 14 mesecev. Od morja je šel v notranj-ščino dežele 300 kilometrov. Tu je bival v že-lezni kletki 101 dan in opazoval opice, kako se vedejo, kadar so proste. Profesor misli, da je sedaj dokazana stvar, da govore opice neki jezik, ki se ga lahko naučé tudi ljudje. Prinesel je s seboj tudi dva šimpanza, ki sta človeku jako podobna. Kažeta, da sta bistrega uma. Kar čutita in želita, vse povesta drug drugemu ali pa profesorju. — To poročilo smo povzeli iz nemškega strokovnega lista „D. Rundsch. für Geographie und Statistik“. Ne vemo, ali bi se čudili, ali bi profesorja pomilovali. Kdo ima psa in ne razumeva pasjega „jezika“? Vsakdo vé, da zna tudi pes povedati po svoje, kar želi in kar ga teži. Kakor zna pes govoriti po svoje, tako tudi mačka in vsaka žival. Kakor umevamo ta živalski jezik, tako se ga marsikdo tudi nauči. Poznamo jih, ki znajo mijavkati, lajati, mukati, da je kaj. — Kdo vé, ali ne bodo nekega dné povedali, da je izšla slovnica šimpanskega jezika! Dasi je ta stvar do skrajnosti smešna, vendar je tudi neizrekljivo žalostna, ne zaradi vednost-nega namena, ampak zato, ker hočejo opico kar po sili povzdigniti do človeške stopinje, človeka pa poživaliti.